

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Tomáš Žižka

*Postoje studentů sociální pedagogiky na imigranty v
České republice*

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Agnieszka Zogata Kusz

2013

PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl v seznamu literatury.“

Ve Zlíně 16. dubna 2013

.....

Tomáš Žižka

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucí mé diplomové práce, paní Mgr. et Mgr. Agnieszce Zogatě Kusz, za vedení mé diplomové práce. Dále bych rád poděkoval všem, kteří mě během psaní diplomové práce psychicky podporovali a důvěřovali mi. Především pak mým nejbližším příbuzným.

ABSTRAKT

Předmětem diplomové práce *Postoje studentů sociální pedagogiky na imigranty v České republice* je zjistit, jak mohou negativní postoje ovlivnit sociálního pracovníka při práci s imigranty. V praktické části jsou vyhodnoceny postoje studentů Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, fakulty humanitních studií. Výzkum se týká nejpočetnější skupin imigrantů (ze zemí EU a zemí mimo EU) na území České republiky. Jako výzkumný vzorek byli vybráni studenti bakalářského a navazujícího studia oboru Sociální pedagogiky, kteří mají mj. zaměření, předpoklady a teoretické základy pro sociální práce s imigranty a cizinci.

Klíčová slova: postoje, předsudky, imigranti, sémantický diferenciál, sociální pedagogika, vysokoškoláci, cizinci.

ABSTRACT

The thesis attitudes and opinions of students of social education of immigrants in the Czech Republic is to identify and evaluate the attitudes of students of TomasBata University in Zlín, Faculty of Humanities, the largest group of immigrants (from EU and non-EU countries) in the Czech Republic. As a research sample of undergraduate students were selected and follow-up studies of social pedagogy, who among other things, focus, assumptions and theoretical foundations for social work with immigrants and foreigners.

Keywords: attitudes, opinions, immigrants, semantic differential, social pedagogy, foreigners

OBSAH

1	VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	8
2	IMIGRACE V ČESKÉ REPUBLICE.....	10
2.1	VÝVOJ IMIGRACE V ČR.....	10
2.2	JE ČR PŘISTĚHOVALECKOU ZEMÍ?.....	14
3	PERCEPCE	16
3.1	POSTOJ.....	17
3.1.1	STEREOTYPY	19
3.1.2	FUNKCE POSTOJŮ	21
3.2	JAK SE POSTOJ PROJEVUJE?	21
3.3	VLIV POSTOJŮ NA PRAXI SOCIÁLNÍ PRÁCE S IMIGRANTY.....	23
3.4	JAK OVLIVNIT POSTOJ.....	24
4	MĚŘENÍ POSTOJŮ	26
4.1	METODY MĚŘENÍ POSTOJŮ.....	26
5	SHRNUTÍ.....	28
6	VÝZKUM.....	30
6.1	CÍLE VÝZKUMU.....	30
6.1.1	VLASTNÍ HYPOTÉZY VE VÝZKUMU	30
6.2	POPIS VÝZKUMNÉ METODY	32
6.2.1	VLASTNÍ SÉMANTICKÝ DIFERENCIÁL.....	33
6.2.2	PŘEDNOSTI SÉMANTICKÉHO DIFERENCIÁLU	34
6.3	VÝBĚR RESPONDENTŮ A SBĚR DAT	35
6.4	REALIZACE VÝZKUMU.....	35
6.4.1	PŘEDVÝZKUM	36
6.4.2	ZPRACOVÁNÍ DAT.....	37
6.4.3	ZHODNOCENÍ PRÁCE S METODOU SÉMANTICKÉHO DIFERENCIÁLU	37
7	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	38
7.1	PRACOVNÍ HYPOTÉZY	38
7.2	VYHODNOCENÍ SÉMANTICKÉHO DIFERENCIÁLU	41
7.2.1	VÝSLEDKY Z HLEDISKA FAKTORŮ	41
7.2.2	VÝSLEDKY Z HLEDISKA RESPONDENTŮ	43
7.3	ANALÝZA VÝSLEDKŮ PRŮZKUMU.....	51
	ZÁVĚR	53
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	56
	SEZNAM OBRÁZKŮ	59
	SEZNAM TABULEK.....	60
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	61

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolil téma: Postojů studentů sociální pedagogiky na imigranty v České republice. Má volba na něj padla zejména proto, že jsem v předchozím studiu úspěšně absolvoval výše zmíněný obor a již v mé bakalářské práci jsem se věnoval tématu cizinců. Konkrétně se jednalo o zjišťování názorů příslušníků vietnamské menšiny na život v České republice.

Vybrané téma diplomové práce je rovněž stále aktuální, neboť za posledních dvacet let od vstupu České republiky počty cizinců u nás skoro každý rok stoupají a počet cizinců s trvalým pobytem u nás neustále vykazuje rostoucí tendenci.

S tímto jevem souvisí i to, že je potřeba vytvářet vhodné podmínky nově příchozím obyvatelům naší země s jejich integrací. Na to je potřeba mít dostatek kvalifikovaných lidí, kteří mohou práci sociálního pracovníka vykonávat. Jednou z cest k výkonu povolání sociálního pracovníka je i úspěšné absolvování vysokoškolského oboru sociální pedagogika.

Diplomová práce je rozčleněna na dvě části – na část teoretickou a praktickou. Teoretická se zaměřuje na roli postojů v práci s imigranty. Konkrétně se věnuje tématům - sociální práce s imigranty, postoje a jejich měření, vliv postojů na přímou praxi, možné projevy negativních postojů při sociální práci, předsudky a stereotypy. Praktická část pak na ní navazuje, když zkoumá postoje vybraných respondentů z řad budoucích sociálních pedagogů na nejpočetnější skupiny imigrantů v České republice.

Cílem práce je zjistit názory studentů oboru Sociální pedagogiky na UTB ve Zlíně na jejich možnou budoucí pracovní praxi s cizinci a jejich postoje vůči šesti nejpočetnějším skupinám cizinců v České republice.

Práce je určena studentům sociální pedagogiky a příbuzných oborů, u nichž je předpoklad, že se absolventi mohou po skončení studia mj. věnovat práci s imigranty přicházejícími do České republiky, pracovníkům v sociálních službách a veřejnosti, která se o danou problematiku zajímá.

Postoje vůči jednotlivým skupinám lidí jsou velmi důležitým faktorem, který hraje roli při komunikaci a spolupráci s danými jedinci či skupinami. Ovlivňují chování a přístupy jednotlivců, formují navazování vzájemných vztahů a budování vzájemné důvěry.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Nejprve si vymežíme pojmy, které jsou základními pilíři teoretické části. Jsou to hlavní okruhy, kterých se týká práce. Úvodním termínem je slovo **MIGRACE**.

Jedná se o přesun obyvatelstva z jednoho státu do druhého. Z pohledu státu rozlišujeme mezi imigrací a emigrací. Imigrace znamená příchod, emigrace potom odchod ze země. Důvody odliv lidí se nazývají vypuzující faktory, nejčastěji jsou jimi chudoba, inflace, politická nestabilita, katastrofy. Důvody pro příliv obyvatel jsou nejčastěji garance lidských práv, bohatství, rovnost a politická stabilita. (Matoušek, 2008, s. 102)

Pokud lidé imigrují do cizího státu, nejsou zde doma a stávají se **CIZINCI**.

Člověk pocházející z jiné kultury a prostředí. Již v prvních společnostech byl vnímán jako bytost ohrožující, jeho přijetí bylo závislé na přijímacím rituálu. Smyslem rituálu je odčarování magické moci nebo její využití většinovou společností. Také v Bibli lze nalézt pojednání o cizinci, je jednak přínosem a jednak ohrožením. Jako cizinec může být vnímán jak obyvatel jiného státu, tak i sousední obce. Akceptaci cizince stěžuje jazyková bariera. V českých zákonech 325/1999 se cizinec dělí na cizince s povolením k pobytu a uprchlíky se statutem uprchlíka nebo o něj teprve žádají. Cizinec je podle těchto norem každý, kdo ještě nemá české občanství. Cizinec může pobývat na území ČR jen s platným pasem a povolením k pobytu. Zdržovat se v ČR může buď krátkodobě na 180 dní nebo dlouhodobě na dobu jednoho roku. (Matoušek, 2008, s. 37)

Pokud je člověk v cizím prostředí, je pro něj okolí nové. Veškeré zvyky, chování a je v novém prostředí nové a on se musí s takovouto situací vypořádat. Při orientaci na nové prostředí může udělat i chyby způsobené neznalostí. Při této integraci je samozřejmě hodnocen a posuzován okolím (většinovou společností). Pokud lidé mají hodnotit okolní svět, snaží se, si tento proces urychlit a zjednodušit. Tím vzniká prostor pro mylné hodnocení. Jedením z druhů mylného hodnocení je **PŘEDSUDEK**.

Názor, který člověk zaujímá vůči dané osobě bez toho, aby danou osobu předtím poznal a zjistil ta, jestli je jeho názor opodstatněný. (Allport, 2004, s. 38) Etnické předsudky jsou nejčastěji negativní. U etnické problematiky je nejvíce vidět neopodstatněnost předsudku, protože asi nikdo nemůže znát všechny obyvatele cizího státu, příslušníky minority nebo vyznavače jiné kultury, aby mohl vyjádřit soud nad celou

skupinou lidí. Z předsudků se vyvine stálejší forma předčasného hodnocení cizinců, tím jsou **POSTOJE**.

Postoje jsou relativně stabilní, naučené vzorce člověka, při aplikaci těchto vzorců se chová ustáleným způsobem vůči různým objektům. Představují reakce na objekty nikoli takové, jaké jsou, ale na takové, jaké si myslíme, že jsou. Postoje jsou výrazně individuální. (Allport, 2004, s. 38)

Zde uvedené vysvětlení pojmů je pouze orientační, více se jimi totiž budu zabývat v v teoretické části práce.

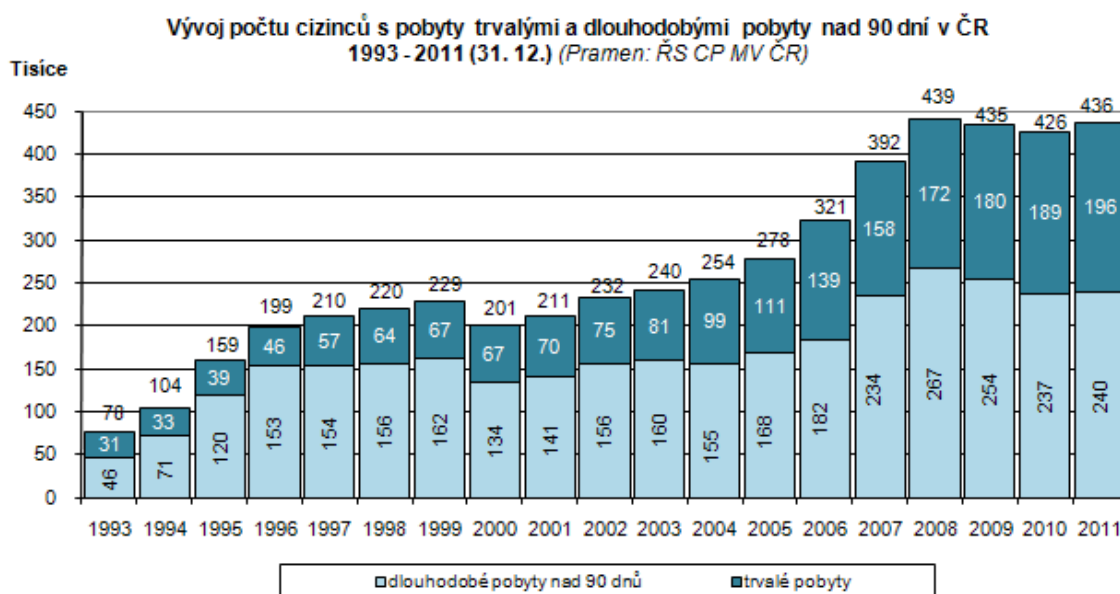
2 IMIGRACE V ČESKÉ REPUBLICE

V druhé kapitole se budu věnovat vývoji imigrace v ČR. Kapitulu jsem zde zařadil kvůli dlouhodobému nárůstu cizinců v naší Republice, je to připomenutí nutnosti zabývat se touto problematikou. Od doby pádu komunismu se jejich počet šestkrát znásobil a neustále roste. To je podle mne důležité vědět, protože z toho vyplývá nutnost práce s touto skupinou lidí. Je důležité jim pomáhat v integraci na naši kulturu. Podíl této práce v sociálním sektoru bude v budoucnu narůstat a proto je potřeba této problematice věnovat větší pozornost i ve vzdělávacích institucích pro sociální pracovníky.

2.1 Vývoj imigrace v ČR

Již z historického vývoje je zřejmé, že do roku 1989 byly v bývalém Československu uzavřeny státní hranice pro imigranty a uprchlíky z různých států okolního světa. Po změně politické situace se otevřely hranice pro různé formy migrace. Ovšem ČR byla z hlediska imigrace spíše považována za zemi tranzitní než cílovou, k prolomení této tendence došlo pozvolna s příchodem většího počtu imigrantů ze Slovenské republiky, Ukrajiny a Vietnamu, kteří se snaží na území ČR trvale usadit a začlenit se do společnosti. (Baršová, 2005, s. 217 – 219)

Následující graf zobrazuje vývoj počtu cizinců s trvalými pobyty nad 90 dní v ČR od roku 1993 až do konce roku 2011. Z grafu je patrný rostoucí trend, který signalizuje, že počet cizinců s trvalým pobytem se během posledních dvaceti let více než zešestinásobil.

Obr. 1 Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalými a dlouhodobými pobyty nad 90 dní v ČR

Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001#.UWBMqIHXYXzo

Během 90. let minulého století po vzniku samostatné České republiky počet legálně usazených cizinců postupně vzrůstal. Během pěti let (1994-1999) se jejich počet zdvojnásobil ze zhruba 100 tisíc na 200 tisíc. V roce 2000 následoval po rostoucí tendenci pokles zhruba o 30 000 osob. Po novelizaci se opět rozběhl pozvolný nárůst počtu osob. (Drbohlav, 2012, s. 25)

Mezi nejčastější důvody usazování cizinců na našem území patří lepší ekonomická situace, než které jsou v zemi, ze které pochází. Mezi nejvíce aktivní občany patří občané ze Slovenska. Důvodem, proč je Česká republika stále poměrně homogenní je to, že dosud nejsme tak bohatí jako naši západní sousedé a proto jsme pro migranty doposud byli spíše tranzitní zemí. (Šišková, 2008, s. 41)

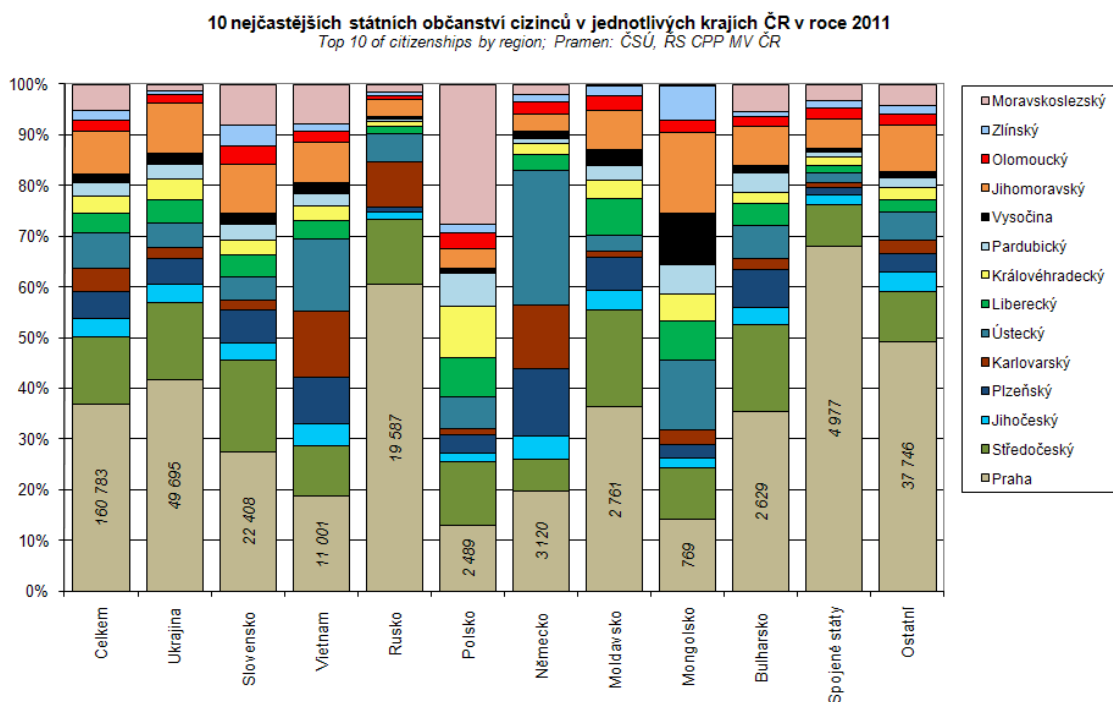
Jelikož se životní úroveň v naší republice pomalu zvedla, po odeznění těchto na imigraci špatných let, dá se očekávat, že počet cizinců, kteří se zde budou chtít usadit, se bude zvětšovat.

Podíváme-li se na vývojové trendy počtu cizinců legálně usazených v České republice za období 2001 - 2008, uvidíme rostoucí trend. Počet cizinců jednotlivých národností na území České republiky se rok od roku zvyšoval. V posledních letech je možné si povšimnout meziročního poklesu přílivu cizinců, což zapříčinila ekonomická krize a následná recese. Do budoucna se dá očekávat, že po překonání ekonomické krize počet cizinců na našem území vzroste (Baršová, 2005, s. 89 – 99).

V roce 2009 byl také zaveden systém tzv. Zelených karet, který má upřednostnit kvalifikovanou pracovní sílu při imigraci. Jejich počet byl však v roce 2010 jen 213.(OECD, 2013, s. 222).

V budoucnu se, ale počet těchto karet též znásobí, důvodem pro tak nízký počet v roce 2010 je potřeba zaměstnavatelů zažít si tuto novinku. Jelikož usnadňuje přijetí kvalifikované i nekvalifikované pracovní síly do zaměstnání, mohl by se zvětšit jednak počet nově příchozích pracujících a snížit počet nelegálně pracujících. Systém Zelených karet má usnadnit přijetí pracovníka cizince, a pokud bude efektivní, nebude taková poptávka po nelegálně pracujících.

Pro představu přikládám seznam s deseti nejčastějšími skupinami cizinců podle státního občanství:

Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001#.UWBMqlHYXzo

Z obrázku je patrné, že z deseti nejčastějších skupin národností pochází sedm skupin z Evropy, což je dáno naší přirozenou kontinentální polohou, včetně našich geografických sousedů, kteří tvoří největší skupiny cizinců ze zemí Evropské unie na našem území. Po evropských zástupcích se nachází v první desítce dva zástupci z Asie (Vietnam a Čína) a výčet doplňují občané USA.

Pro sociální pracovníky spolupracující s nejpočetnějšími skupinami cizinců je důležité vědět, odkud jejich klienti pochází a s jakými národnostmi se mohou setkat. Významným faktorem je i geografická poloha a rozložení jednotlivých skupin cizinců na území České

republiky. Nejpočetnějším skupinám cizinců v České republice se snaží stát vycházet vstříc a komunikovat s nimi.

2.2 Je ČR přistěhovaleckou zemí?

Řadí se ČR mezi země s přistěhovalecké země nebo jsme stále země s homogenním obyvatelstvem? Jisté je, že po bok zemí jako je Francie nebo Belgie se zatím neřadíme. V předchozích řádcích jsem, ale nastínil vzrůstající trend. Je důležité, jak se s tímto trendem vyrovná hlavně naše země, jaký postoj zaujme k těmto nově příchozím.

V oblasti tvorby přistěhovaleckých a migračních politik prošla ČR po roce 1989 zrychleným vývojem. Proces přibližování velmi uspišila příprava integrace ČR do EU. V mnoha případech vedly právě požadavky integrace do EU k dohnání členských zemí. První kolo debaty o přistěhovalcích rozpoutal bývalý prezident Václav Klaus v článku *Co s přistěhovanci?* Klaus ve svém článku upozorňuje na problémy s náklady společnosti na integraci. Podle Klause by měla být dána přednost těm přistěhovalcům, kteří jsou schopni tyto náklady sami pokrýt. (Hnilica, 2010, s. 45)

Od roku 2003 se o přistěhovalectví v ČR mluví především vzhledem k stárnutí obyvatel a s krizí důchodového systému. Sociologové Rabušic a Burjanek navrhuji přijmout řízené přistěhovalectví jako odpověď na úbytek obyvatelstva (Brnula, 2012, s. 45).

V ČR existují určující faktory, které vymezují prostor možného. Prvním faktorem jsou lidská práva, druhým faktorem jsou empirické okolnosti a posledním faktorem jsou xenofobní a nacionalistické diskursy. Mezi pro vytváření přistěhovaleckých politik je i princip zákazu diskriminace. Diskriminace ve smyslu dělení společnosti na různé menšiny a posléze rozlišování v zacházení a určování pravidel pro ně, je ovšem ve sféře imigrace a naturalizace dovoleno více než kde jinde. Není důvod se domnívat, že v České republice by to bylo jinak. Napřed je potřeba formulovat to, co různé pozice odlišuje, aby posléze bylo možné hledat to, na čem se shodují (Bittnerová, 2011, s. 15 – 30).

Z výše uvedeného vyplývá, že poptávka kvalitních a na svůj obor připravených sociálních pracovníků bude v budoucnu stoupat. Pokud existuje v jedné zemi více rozdílných kultur, které si nejsou blízké, a existuje možnost, že by z této neznalosti mohly vzniknout nedorozumění, je potřeba hledat co nejvíce spojovacích míst. Tímto spojovacím místem by mohl být právě post sociálního pracovníka pracujícího s nově příchozími, neznalými

místních kultur, zvyků a dalších odlišností. Aby toto spojovací místo fungovalo co nejlépe, musí být hlavně pracovník důkladně seznámen s kulturou země klienta, se kterým jedná, ale také musí zůstat neutrální a nenechat se ovlivnit v názorech na klienta jakkoliv jinak, než přímou zkušeností s ním. Tady by mohly být rizikem zažité postoje a předsudky panující mezi většinovou společností. V další kapitole seznámím s postojem a jeho funkcí při sociální práci. Postoj a předsudky totiž podle mne představují riziko pro sociální práci.

3 PERCEPCE

Vnímání je první fází poznávání okolního světa. Je to způsob jakým dostáváme poznatky z okolního světa. Při tomto procesu si formujeme názory na lidi, se kterými jsme v kontaktu. V případě kontaktu sociálního pracovníka s klientem cizincem jde hlavně o první kontakt, při kterém se formují role.

V psychologickém pojetí je vnímání "procesem, ve kterém lidé prostřednictvím smyslů přijímají informace z okolního prostředí a zpracovávají je za účelem jejich interpretace" (Novák, 2002, s. 9.)

Specifickým typem sociální percepcce je pak percepcce interpersonální, což je vnímání a poznávání druhých lidí. Při tomto procesu dochází k utváření dojmů o jiných lidech a sobě samých. Percepcce pak není "pouhým vjemem, ale zahrnuje i úsudky o druhém člověku" (Nakonečný, 2000, s. 81.) V procesu interpersonální percepcce jsou podle Johnse uplatněny především tři komponenty (Nový, 2002, s. 10):

- a) vnímaná osoba (objekt percepcce)
- b) vnímající osoba (subjekt percepcce)
- c) situační kontext

Interpersonální percepcce může být na straně *subjektu* ovlivněna jak faktory fyziologickými, tak i psychologickými. Jde především o zkušenosti, motivační zaměření a emocionální stav daného jedince. Z toho vyplývá, že sociální percepcce je zatížena vysokou mírou subjektivnosti. Významnou roli zde hrají předsudky, které zkreslují toto vnímání. I přes to, že sociální pracovník by měl být nezaujatý a oproštěný od generalizace různých národnostních skupin, nejde se tomu, pokud člověk žije ve většinové společnosti ubránit. Pokud totiž člověk žije ve společnosti, kde se tyto názory často opakují. I kriticky myslící jedinec začne časem přebírat některé mylné představy o jiných než majoritních skupinách obyvatel. To potom může podstatně komplikovat jakoukoliv práci s cizinci, ať už jde o jakoukoliv úroveň sociální práce. Například pokud cizinec přijde do poradny a chce řešit problém, může překonání tohoto mýtu zabrat více času než samotné řešení problému- předpokládejme, že pro ideální vyřešení problému je zapotřebí kladný a otevřený vztah mezi klientem a pracovníkem.

Samozřejmě tento problém by se mohl týkat nejvíce pracovníků, kteří ještě nemají dostatek zkušeností a praxe. Tudíž hlavně absolventů.

Co se týká *objektu* percepce, ten ovlivňuje vnímání druhého člověka těmito faktory: fyzický vzhled a vnější úprava; verbální a neverbální komunikace; sociální status; chování; demografické charakteristiky; jeho sociální a kulturní prostředí, výsledky jeho činnosti. Tento faktor prakticky nemůžeme ovlivnit, a tak jedinou šancí je kvalitně připravený sociální pracovník, který je při kontaktu s klientem na vysoké profesionální úrovni.

Vnímání je v neposlední řadě ovlivněno také *situačním kontextem*, který nás informuje o objektu vnímání, ovlivňuje naši následnou interpretaci a pomáhá lépe pochopit chování druhých.

Zvýše uvedeného vyplývá, že nejdůležitější složkou pro práci sociálního pracovníka je jeho samotné vnímání klientů cizinců a příprava na tuto práci. Významný je stereotypní postoj, který mohou mít nezkušení pracovníci. Proto by bylo na místě objasnit, co to postoj je, jak může vzniknout a co konkrétně může způsobit.

3.1 Postoj

V této kapitole se zabývám vysvětlení pojmu postoj, jeho charakteristické vlastnosti a funkce. Významnou roli hraje také podkapitola věnována měření postojů. Seznámím Vás s metodami a technikami měření postojů. Největší pozornost bude věnována metodě Sémantický diferenciál, neboť je základní metodou používanou při výzkumu v praktické části mé diplomové práce.

Postoj ovlivňuje více složek. My se však budeme zabývat postojem ovlivněným hlavně předsudkem, který je nedílnou složkou postoje. Tam, kde je postoj se vyskytuje velké množství předsudků vůči posuzovanému objektu. Předsudek a postoj by mohly být brány jako synonyma. Tyto pojmy spolu ovšem souvisí, avšak nejsou úplně stejné. Postoj vyjadřuje podložené přesvědčení, ať už objektivních či subjektivních předsudků. Předsudek je pouze názor na jednu věc, ale postoj je ucelený komplexní náhled na věc. Zatím co postoj může být kladný i negativní, předsudky jsou s naprostou většinou negativní.

Postoj patří k jednomu z nejfrekventovanějších pojmů v sociální psychologii (zejména empiricky orientované) a sociologii. Od doby, co byl do sociálních věd v první polovině minulého století uveden jako základní pilíř sociálních věd, se v oboru sociologie velmi

rozšířil. Souviselo to i s rozšířením dalších výzkumných metod sociální sociologie (zejména dotazníkových šetření), které se začaly v rámci měření postojů používat. S frekvencí (a definiční volností) v používání je ovšem spojena i obtížná definovatelnost. Pojem je neostrý a pro potřeby výzkumu je často uchopován v podstatě intuitivně. Postupem času vzniklo mnoho definic. Některé z nich byly dobře teoreticky i empiricky podloženy, jiné měly však spíše pracovní povahu. (Leontiyeva, 2009)

Nelze napsat, že by všechny definice popisovaly to samé. Leč je možné mezi nimi najít významné shody. Postoje jsou relativně stabilní, naučené, jsou vlastně (emocionálním) hodnocením určitých objektů nebo jednání a organizují jednání k těmto objektům.

Podle Nakonečného (2003) je **postoj**: „Hodnotící vztah, který má složku kognitivní, emocionální a konativní a jako takový vyjadřuje kladný, neutrální nebo záporný vztah subjektu k určitému objektu, jímž může být cokoli (jiná osoba, věc, událost, idea atd.); rozeznávají se centrální (pro subjekt významné) a marginální (pro subjekt méně významné či nevýznamné) postoje; postoje vyjadřované slovy se označují jako mínění, vyjadřované jen určitými představami jako názory citově akcentované postoje jako sentimenty, silně upevněné a vnitřně jednotné postoje vytvářejí přesvědčení, souhrn světonázorových postojů jedince vytváří jeho ideologii, iracionálně převzaté postoje se označují jako předsudky; souhrn postojů subjektu vytváří více či méně vnitřně jednotný systém a každý postoj se vyznačuje určitou silou (např. slabé, až naprosto rozhodné odmítání školního na vysokých školách), tj. pozicí v postojovém kontinuu, které má póly naprosto kladného hodnocení až k naprosto zápornému hodnocení a jehož střed tvoří postojová neutralita; škálování postojů je východiskem jejich měření, které se obvykle provádí formou dotazníků.“

V oblasti multikulturní problematiky se můžeme setkat s problematikou negativních předsudků často. Hlavně kvůli tomu, že se spolu potkávají lidé pocházející z jiného prostředí, s jinými kulturními návyky. Jedna z funkcí postoje je, že nám zjednodušuje orientaci v okolním světě, nemusíme se pak tolik namáhat s poznáváním a vytvářením hodnocení.

Stereotypizace, tj. tendence připisovat lidem určité charakteristiky jen na základě toho, že patří do určité sociální skupiny, je jedním z aspektů, které ovlivňují naše vnímání. *Stereotypy a předsudky* jsou nedílnou součástí lidské psychiky.

Může se tedy jednat o postoje mezi jednotlivými národy, rasovými, etnickými a náboženskými skupinami. Jsou-li zaměřeny na konkrétní etnické nebo rasové skupiny, pak

mluvíme o *etnických* nebo *rasových* stereotypech a předsudcích. Neexistuje národ, který by neměl určité předpojaté postoje vůči příslušníkům jiných zemí a národů. Pro tyto relativně stabilní postoje je typické, že nemají racionální jádro, důležitější je naopak emocionální složka. Jsou často historického původu a v podobě stereotypu se přenášejí z generace na generaci (Průcha, 2007, s. 120 - 140).

3.1.1 Stereotypy

Postoje v oblasti vnímání jiných etnik a národností se nazývají stereotypy, proto je na místě, objasnit si i tento pojem.

Nejvýšeobecnější vysvětlení působení stereotypů při interkulturní interakci je to, že se setkáváme s někým (něčím) novým, neznámým, a to v nás vyvolává úzkost a nejistotu. Proto je nutné redukovat tuto nejistotu získáváním informací a poznatků o neznámém. Zdrojem informací jsou bezprostředně pozorovatelné znaky, které můžeme rozdělit do dvou skupin *individuální* (např. verbální a neverbální projev), které nám umožňují vytvořit si rychlé úsudky o osobnosti či momentálním stavu toho druhého. Druhou skupinou jsou *kategoriální* znaky (např. pohlaví, rasa, etnicita, profese), které poskytují informace o tom druhém přes stereotypy (Vodičková, 2002, s. 54 – 76).

Rozlišuje národní a historické stereotypy:

- a) *národní stereotypy* - slouží všem členům společnosti jako společné hodnotové soustavy vztahů, které umožňují konstruovat vnější a vnitřní svět a posilují spjitost členů a sounáležitost
- b) *historické stereotypy* - specifická forma percepce vnímaného světa a lidí v minulosti, které tvoří most mezi mentálními a politickými dějinami a dějinami interkulturních kontaktů

Pokud se pohybujeme ve známém prostředí, například jdeme na ulici, kde žijeme několik let, koupit zboží do obchodu, není toho tolik nového a tudíž ani tolik neznámého a na okolí reagujeme podle vlastní zkušenosti. Pokud se, ale dostaneme do prostředí neznámého. Například jdeme do obchodu v cizím státě, začneme uvažovat, co všechno jsme kdy slyšeli o tamních obyvatelích a vyvozovat z toho závěry, jak asi dopadne setkání s prodávčem, kolemjdoucími a co se nám může přihodit. To co jsme slyšeli o tamních obyvatelích pravdu i lež anebo zažili, ovšem nijak nenapovídá o chování, které potkáme nyní. Člověk

si usnadňuje práci a tak se nechá ovlivnit těmito předsudky. Aby si tuto proceduru vytváření nových názorů a zvykání si na nové věci lidé odpustili, snaží se držet zažité kolejí, schází se jen s lidmi, které znají a drží se v prostředí, které jim není cizí. To neplatí o sociálních pracovnících, ti pokud se zabývají prací s imigranty, se musí přizpůsobovat a umět jednat s odlišnými kulturami. Proto by tyto pracovníky mohly negativní postoje velmi zkomplikovat vztahy a je potřeba se jim co nejvíce vyhnout.

Čím by mohl být negativní postoj nežádoucí:

Pro sociálního pracovníka:

- Ohrožuje komunikaci
- Brání získání pozitivní zkušenosti
- Zamezuje vytvoření dobré atmosféry k práci
- Znesnadňuje přístup ke klientovi a jeho problémům
- Zátěž pro zbytek pracovního týmu, pracující s klientem

Pro klienta:

- Bere chuť ke spolupráci
- Odrazuje od řešení problému s pracovníkem
- Klient může předat zkušenost dál
- Bere motivaci

Další podstatnou charakteristikou postoje je, že vystupuje na různé úrovni obecnosti hodnot, k nimž se vztahují. V tomto smyslu se pak rozlišují hodnoty obecné a instrumentální. Obecnou hodnotou může být svoboda, štěstí, moudrost, zdraví a další, které vyjadřují obecně smysl života. Instrumentální hodnoty jsou pak ty, pomocí nichž se smysl života a obecné hodnoty naplňují, tedy prostředky k jejich dosahování, jako je třeba manželství, které může být pokládáno za prostředek k dosažení životního štěstí, ještě specifitější hodnotou pak může být určitý typ manželského partnera. (Nakonečný, 2009)

3.1.2 Funkce postojů

V této podkapitole bych chtěl seznámit s funkcí postojů, nejsou jen negativní a lidské chování, mají význam. Dají se považovat za zkušeností organizované vztahy k hodnotám.

D. Katz rozlišuje následující funkce postojů:

- a) **Kognitivní funkce:** Každý člověk má tendenci k uspořádání poznatků o světě i o sobě samém, nacházet určitý řád, chápat smysl událostí a vztahů mezi nimi, strukturovat svou zkušenost, a tato tendence se projevuje i ve vytváření postojů, které spojují poznávání a cítění v určitý systém hodnot. Nejde tu ovšem jen o funkci čistě kognitivní, ale také o subjektivní význam poznatků.
- b) **Instrumentální, adjustační nebo utilitární funkce:** Pozitivní postoje si subjekt vytváří vůči objektům, které jsou asociovány s odměnami, jsou zdrojem aktuálních nebo očekávaných odměn, a negativní postoje pak vůči objektům asociovaným s tresty nebo očekáváním trestů – vyjadřuje tím určité zobecněné zkušenosti
- c) **Hodnotově expresivní funkce:** Subjekt může nacházet uspokojení v tom, že vyjadřuje své postoje a zasazuje se za jejich realizaci, např. v politickém nebo náboženském životě, může se demonstrativně hlásit k postoji, který vyjadřuje jeho sebehodnocení, případně mu umožňuje odreagovat určité afekty (třeba bojovná religiozita nebo naopak ateismus či vyjádřený politický názor umožňují odreagovat napětí z kritického vztahu ke společným poměrům).
- d) **Ego-defenzivní funkce:** Postoje mohou chránit integritu osobnosti, např. tím, že redukují úzkost nebo kompenzují negativní složky sebe-pojetí tak, že podceňují negativní vlastnosti, které si subjekt připisuje (třeba nedostatek odvahy nebo důvěry), chrání jedince před uznáním nepříjemných pravd o jeho činech a vlastnostech (Punch, 2008, s. 56 – 97).

3.2 Jak se postoj projevuje?

Předsudek se může a nemusí projevit. K negativně vnímané skupině (předsudek je v naprosté většině případů negativní) můžou mít dva stejný postoj, avšak oba se můžou chovat jinak. Jeden může svoje přesvědčení skrýt a navenek se neprojevovat a druhý může být otevřenější. Je ovšem pravděpodobné, že se stejně jednou každý negativní postoj

projeví v jednání. Jen málo jedinců dovede své názory skrýt tak dokonale, aby je nikdo nepoznal z chování. U sociálních pracovníků by bylo velmi obtížné zachovat stejnou míru profesionality vůči dvěma klientům- pokud by o jednom měli negativní přesvědčení. Následující výčet je spíše výčtem ilustračním kam až by to vše mohlo zajít. Praxe sociálního pracovníka by nejspíše skončila už v prvním stádiu, ale myslím, že nebude na škodu, když uvedu všechny.

Allport, 2004 uvádí škálu projevů nepřátelství proti cizincům.

1. Osočování

Lidé s negativním názorem o něm i mluví, buď mezi svými známými, někteří i mezi cizími. Tato forma většinou nezajde dál. Většina lidí zůstane u této formy a nikdy nezajde dál.

2. Vyhýbání se

Člověk se snaží vyhnout skupině, na kterou má špatný názor i za cenu velkých obtíží, nijak jí neubližuje. A břemeno bere na sebe.

3. Diskriminace

Zaujatá osoba provádí rozlišování skupin aktivním způsobem, pokouší se vyloučit všechny příslušníky skupiny z činnosti, zbavit je práv, práce, odeprít jim sociální výhody. Institucionalizovaná forma je segregace.

4. Fyzické napadání

Násilné nebo polo-násilné útoky. Nežádoucí sousedé jsou napadeni s cílem vypudit je z města nebo tak učiní ze strachu sami. Patří sem i znesvěcení cizích kulturních artefaktů.

5. Vyhlazování

Je to nejvyšší stupeň. Patří sem pogromy, lynčování a masakry.

Postoje české společnosti vůči cizincům nejsou jen negativní. Veřejnost vnímá cizince sice podle stereotypů, které jsou často nepříznivé, ale průzkumy ukazují, že lidé jsou schopni rozlišovat mezi imigranty ze západních zemí, kteří do naší společnosti přinášejí kapitál a bohatství, a kteří jsou vnímáni jako kulturně blízcí a imigranty z východu, jejichž přínos pro českou společnost není tolik vidět. (Klvaňová, 2007, s. 15)

3.3 Vliv postojů na praxi sociální práce s imigranty

Sociální pracovník

Sociální pracovník je vykonavatelem sociální práce, který pomáhá řešit nebo zmírňovat klientovu tíživou životní situaci."(Brnula, 2008, s. 53).

Tento pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení právně sociálních problémů v zařízení poskytující služby sociální péče imigrantům, sociálně právní poradenství, metodicky, analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytující služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci a sociální poradenství. Pro správný výkon jeho práce je důležitá objektivnost a profesionalita.

Pro výkon svého povolání by měl sociální pracovník splňovat různé *předpoklady*. Zákon uvádí hlavní předpoklady, kterými jsou například způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odbornou způsobilost, že pět let je maximální doba, po kterou je sociální pracovník schopen se touto činností smysluplně zabírat, aniž by nedošlo k tzv. syndromu vyhoření (Kuric, 2006, s. 22).

Pilíř pro vztah klienta s pracovníkem je účinná komunikace. Hned prvním navazování kontaktu, by se dalo jen těžce dosáhnout vztahu důvěry a přátelství, pokud by na jedné straně panovaly negativní názory na stranu druhou. Již výše jsem psal, že v někdy se nemusí antipatie na první pohled objevit, nemusí se projevit. Pokud by měl, ale pracovník navázat důvěrný vztah s někým o kom má negativní mínění, muselo by se to stejně časem projevit, což by pak mělo za následek klientovo uzavření a nemožnost další efektivní spolupráce.

Šišková, 2001, s. 13-14 uvádí hlavní faktory ovlivňující komunikaci:

- Hodnoty
- Percepce
- Předsudky
- Komunikační styl

Komunikační nedorozumění obvykle začínají předsudků- zažitých tvrzení a charakteristiky přisuzované skupinám obyvatel. Tyto předsudky, které jsou většinou negativní informace, nám brání v objektivním posouzení člověka. (Skalková, 2007, s. 39)

Pracovník musí získat hodnocení a návrhy řešení problému hlavně od klienta, který situaci řeší, pokud by klient neměl důvěru, nebude mít ani chuť se svěřovat s problémy, které pak nemohou být vyřešeny. Tím by spolupráce byla zbytečná.

3.4 Jak ovlivnit postoj

Teď, když jsem uvedl podstatu a projevy předsudku a negativního postoje, objasním, jak se dá těmto věcem předejít. Je potřeba říct, že předsudek je věc iracionální a tak je jakákoliv změna dost složitá. Dá se ale ovlivnit.

Jedince a jeho názory ovlivňuje jeho okolí a prostředí, ve kterém žije. Jako první je to rodina, vrstevníci, životní zkušenost atd. V mé diplomové práci se zabývám postoji a předsudky studentů. Proto bych se chtěl zaměřit na to co, může ovlivnit postoje na škole v průběhu studia. Tam je hlavním nástrojem formování budoucích sociálních pracovníků hlavně předávání informací, zkušeností a možnost praxe, při které se setkají s cizinci, provozem sociálních zařízení pracujících s cizinci a již pracujícími pracovníky.

Proto bych chtěl níže popsat možnosti, jakými se v průběhu studia může student seznámit s jinou kulturou a národnostními specifiky.

Hlavní a povinnou část seznámení se s jinými kulturami tvoří na oboru Sociální pedagogiky (to je obor, kterým se budu zabývat v praktické části práce) tvoří předmět trvající jeden semestr. Jmenuje se Multikulturní výchova, a jelikož je mu vyhrazena hodina týdně, není mnoho prostoru pro seznámení se s prací s imigranty a specifickou kulturou jiných národností.

Mimo to škola nabízí dobrovolné programy, jako jsou například studijní pobyty v zahraničí a pracovní stáže. Další možnost je povinná praxe, kterou si student domluví v zařízení pracujícím v oblasti práce s imigranty.

(Derman-Sparks, 1999, s. 22) uvádí několik principů, které zabraňují přejímání negativních předsudků. Každý sociální pracovník a student sociální práce by se s nimi měl seznámit.

Jsou sice obecnějšího charakteru, určené hlavně do školního prostředí, ale myslím, že by každému sociálnímu pracovníkovi mohly pomoci vypořádat se s nejistotou pramenící z práce s klienty, o jejichž kultuře a chování toho moc nevíme. Kromě toho by se podle s těmito pravidly měli seznámit studenti při multikulturním vzdělávání.

1. Nedovolte, aby jakékoliv etnické posměšky a narážky prošly bez povšimnutí. Pokud budete mlčet, souhlasíte s nimi.
2. Přiznejte si strach z těchto diskriminujících situací. Stanovte si žebříček hodnot a jednejte.
3. Připusťte si své předsudky a postoje, snažte se s nimi pracovat. Každý z nás je vystaven stereotypnímu chování a může jím být ovlivněn, jen je potřeba si něco takového uvědomit.
4. Nebojte se napětí a konfliktu. Jedná se o citlivá témata, změna nenastane bez určitého procesu, který nemusí být příjemný.
5. Vytvořte atmosféru porozumění.
6. Angažujte a zasahujte, pokud se s předsudky setkáte. Je třeba ukázat i jinou pravdu než je ta s předsudky.
7. Nebuďte zklamáni nezdary. Změna je dlouhodobý a pozvolný proces.
8. Jděte příkladem.

4 MĚŘENÍ POSTOJŮ

Následující podkapitola se věnuje problematice měření postojů. Ty se mohou měřit několika různými metodami, z nichž nejčastější uvádím od následující strany. V podkapitole popisují osm metod, přičemž důraz je kladen na škálové metody, neboť hlavní výzkumnou metodou empirické části je právě jedna z nich – sémantický diferenciál. Po uvedení osmi metod následuje i pasáž věnovaná kritice měření a tomu, s jakými překážkami se mohou badatelé při výzkumu setkat.

Nejen měření postojů, ale i jejich pouhá identifikace, přináší celou řadu problémů. Odpovědi v dotaznících totiž často bývají zkreslené, protože lidé neradi vyjadřují své skutečné postoje, pokud se domnívají, že s nimi někdo nebude souhlasit. Proto se snaží zjistit, co by experimentátor chtěl, aby odpověděli, místo toho, aby vyjádřili své vlastní postoje. Sociální žádoucnost tedy ovlivňuje odpovědi (Vodičková, 2002, s. 58 – 96).

Další problém tkví v uspořádání otázek, na něž mají účastníci výzkumu odpovědět. Postoje a názory mají obrovskou variabilitu a lidé si při vyplňování dotazníku často ani plně neuvědomí složitost a souvislosti svých postojů. Místo toho někdy hledají odpověď, o níž si myslí, že by se hodila pro danou situaci, nebo na kterou byli připraveni minulou otázkou či situací. (Hayes, 2003, s. 56)

Třetí skupinu problémů představuje interpretace vyjádření postojů. Výzkum postojů většinou předpokládá, že verbální vyjádření postoje je jasné a jednoznačné. Např. Kellyho teorie osobních konstruktů tvrdí, že se lidé na svět dívají velmi různě a mohou stejnými slovy popisovat zcela jiné skutečnosti či myšlenky. Nemůžeme tedy předpokládat, že vyjádření postojů mají univerzální význam. (Hayes, 2003, s. 56)

Dalším problémem je kvantifikace. Řada výzkumů postojů předpokládá, že je možné přesně změřit sílu nebo stupeň postoje - ale ve skutečnosti je to velmi obtížné. Tento problém snad lépe osvětlí popis některých technik, které se používají k měření postojů. (Hayes, 2003, s. 57)

4.1 Metody měření postojů

V následující podkapitole jsou zmíněny metody, pomocí nichž lze měřit postoje. Je uvedeno osm metod, přičemž většina z nich je vyjádřena prostřednictvím škály, což

s sebou přináší různá úskalí při měření a sběru výsledků. Vybranou metodu pro praktickou část jsem definoval, zbylé jen vyjmenuji pro větší představivost.

- **Sémantický diferenciál**

Tuto techniku vytvořili v roce 1957 tři psychologové C. E. Osgood, G. Suci a P. Tannenbaum. Zjišťuje nuance, které obsahuje daný postoj. Likertova škála může odhalit pouze jednu dimenzi respondentovy reakce na postoj – zda s ním souhlasí nebo ne. Sémantický diferenciál však pro zjišťování reakcí respondenta na cílové slovo používá několik různých dimenzí. Škály jsou sedmibodové. Jejich konce reprezentují extrémní hodnotící dimenze, jako např. dobrý - špatný, hezký - ošklivý, silný - slabý, čistý – špinavý, pracovitý - líný.

Každé postojové slovo se tak hodnotí pomocí osmi či devíti dimenzí, které odhalují asociace a konotace, které cílové slovo má či vyvolává u respondenta. (Hayes, 2003, s. 122)

Více se věnuji zmíněné metodě v praktické části diplomové práce, jelikož jsem použil sémantický diferenciál pro realizaci výzkumného projektu.

- **Likertova škála**
- **Thurstonova škála „stejně vypadajících intervalů“**
- **Sociometrie**
- **Analýza rozhovoru**
- **Bogardova škála sociální vzdálenosti**
- **Guttmanova kumulativní škála**

Nyní bych uvedl doporučení, jak se zkresleným vnímáním pracovat:

Uvědomit si svou vlastní roli ve vnímání (emocionální a fyziologický stav), vyhýbat se předčasným závěrům (formulovat hypotézy a testovat další informace), nedělat závěry na základě jednoho podnětu, nesnažit se číst myšlenky, chránit se vlastní zaujatostí. (Smékal, 2004, s. 214)

5 SHRNU TÍ

V teoretické části jsem seznámil s možnými chybami při posuzování chování cizinců a příslušníků jiných národů. Je způsobené hlavně neznalostí a chybami v naslouchání. Nejúčinnější metodou zamezení těmto chybám je co největší seznámení se s danou kulturou, abychom při kontaktu s takovýmto klientem předešli zbytečným nedorozuměním. Dalším faktorem je vlastní ochota naslouchat a nehodnotit podle vlastních kulturních měřítek. Nejvhodnější metodou k dobré spolupráci mezi pracovníkem a klientem z jiné kultury je interkulturní rozhovor, popsal jsem jeho nejdůležitější pravidla. Na konci jsme popsal metody měření postojů k národnostem. Jednu z nich jsem použil ve výzkumné části. V ní se chci zaměřit na postoje u budoucích sociálních pracovníků, kteří se mohou při své praxi setkat s cizinci.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUM

Následující kapitola je rozřazena do několika podkapitol věnujících se samostatnému výzkumu diplomové práce. Úvodní kapitola se věnuje hypotézám, jejich stanovení, nejčastějším chybám při jejich formulování a stanovení vlastních hypotéz výzkumu, což je jeden z podstatných předpokladů potřebných pro úspěšnou realizaci výzkumu. Následuje podkapitola zaměřená na popis zvolené metody, již jsem vybral pro vlastní výzkum. Součástí podkapitoly je vymezení předností a nedostatků zvolené metody. Další podkapitola objasňuje výběr respondentů a sběr dat. Závěrečná podkapitola popisuje realizaci výzkumu, průběh sběru dat a jejich zpracování.

6.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zmapování postojů studentů oboru Sociální pedagogika na fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, jak studenti vnímají vlastnosti imigrantů v České republice. Pro výběr národnostních skupin jsem zvolil tři nejpočetnější skupiny imigrantů ze států Evropské unie (Slováci, Němci a Poláci) a tři nejpočetnější skupiny imigrantů ze států mimo Evropskou unii (Vietnamci, Rusové a Ukrajinci), které se vyskytují na území České republiky.

Úvod dotazníku patřil obecným otázkám týkajících se respondentů a jejich přístupu, přičemž jsem zformuloval dílčí cíle výzkumu:

- Zjistit, zda se chtějí respondenti věnovat sociální práci po dokončení studia?
- Kolik respondentů má praxi s imigranty?
- Kolik respondentů se chce věnovat sociální práci zaměřené na práci s imigranty?
- Zjistit, zda považují respondenti školní přípravu za dostatečnou pro práci s imigranty?
- Zjistit tři nejčastější problémy, s nimiž se cizinci setkávají v České republice, z hlediska studentů VŠ?

6.1.1 Vlastní hypotézy ve výzkumu

Po obeznámení s pravidly tvorby hypotéz a uvedením nejčastějších chyb přichází na řadu stanovení vlastních hypotéz, s nimiž pracuji v empirické části diplomové práce. Vzhledem k vyhodnocování jsem musel nejprve vzít v úvahu tzv. hledisko respondentů. Ne všichni

mají zkušenost s imigranty, chuť pracovat s touto minoritou a neabsolvovali stejný počet školních předmětů, které by je měly na práci s imigranty připravit. Na základě toho jsem zformuloval tyto výzkumné otázky:

- 1. Existuje rozdíl mezi ve vnímání imigrantů mezi studenty bakalářského a magisterského studia?*
- 2. Existuje rozdíl ve vnímání imigrantů mezi studenty, kteří už mají praxi s imigranty a těmi co ji ještě nemají?*
- 3. Existuje rozdíl ve vnímání imigrantů mezi studenty, kteří chtějí a těmi kteří nechtějí v budoucnu pracovat?*

Z výzkumných otázek jsem stanovil hypotézy, u nichž jsem vycházel ze dvou hledisek, jednak to bylo tzv. výše zmíněné hledisko respondentů a za druhé faktorové hodnocení národností získané při vyhodnocení škál (Chráška, 2007, s. 8 – 37).

H1: Imigranti budou celkově lépe vnímáni studenty magisterského studia.

Vztah: hodnocení - studium

H2: Imigranti budou lépe vnímáni studenty, kteří se již s imigranty při praxi setkali.

Vztah: hodnocení - zkušenost

H3: Imigranti budou lépe vnímáni studenty, kteří mají v úmyslu s nimi v budoucnu pracovat.

Vztah: hodnocení - praxe

H4: Imigranti budou vnímáni jako více přizpůsobiví u studentů magisterského studia.

Vztah: energie - studium

H5: Imigranti budou podle studentů s praxí přizpůsobivější.

Vztah: energie - zkušenost

H6: Imigranti budou podle studentů, kteří mají v budoucnu v úmyslu věnovat se této problematice, vnímáni jako přizpůsobiví.

Vztah: energie - praxe

6.2 Popis výzkumné metody

Pro zkoumání postojů v praktické části diplomové práce jsem zvolil metodu dvoufaktorového sémantického diferenciálu. Prostřednictvím uvedené metody se měří individuální významy pojmů pomocí určitého počtu posuzovacích škál. Respondenti zaznamenávají svoje mínění o vybraných objektech tím, že si vyberou určitý bod na škále. Škály jsou vytvořeny způsobem, kdy krajní body tvoří dvojice adjektiv protikladného významu (antonym). Volbou určitého bodu na škále vyjadřuje respondent míru vlastnosti, která je vyjádřena příslušnou dvojicí adjektiv.

Musíme však přihlédnout k tomu, o čem jsem se zmiňoval již teoretické části, v níž jsem se věnoval mj. i kritice měření postojů a konkrétně tomu, že různé typy škál mají vliv na vnímání respondentů, což se mi potvrdilo i při provádění předvýzkumu, jehož výsledky jsou uvedeny v podkapitole 4.5.1.

Sémantický diferenciál patří mezi psychosémantické techniky. Většina těchto technik (testy nedokončených vět, metoda slovních asociací, metoda sémantického výběru a další) je používána především v psychologii. Metoda sémantického diferenciálu je jedna z mála, která je více používána v oblastech pedagogiky.

Za autora techniky sémantického diferenciálu bývá nejčastěji označován Charles E. Osgood, který společně se svými spolupracovníky, Georgem J. Sucim a Percym H. Tannenbaumem, v roce 1957 uveřejnili soubornou práci věnovanou metodice sémantického diferenciálu v publikaci *Themeasurementofmeaning* (Osgood a kolektiv, 1957). Metoda sémantického diferenciálu se dá aplikovat na různé výzkumné problémy. Ukázalo se, že sémantický diferenciál je dostatečně spolehlivý a validní pro mnoho výzkumných účelů. Je též pružný a poměrně lehce se dá adaptovat dle aktuálních výzkumných požadavků. Zpracování dat získaných touto metodou je díky pokročilé informační technologii rychlé a nenáročné a nabízí prostor pro mnohá využití a rozborů. (Heise, 2013)

Použití této metody je velmi rozsáhlé – v oblasti výzkumu osobnosti, v poradenství či v klinické psychologii. Často se používá v sociální psychologii, ale s úspěchem bývá aplikovaná hlavně v pedagogické psychologii a jiných pedagogických výzkumech. Jako výzkumnou metodu pro výzkumy v rámci svých seminárních, diplomových či doktorských prací využívá uvedeno metodu řada studentů také z jiných vysokých škol v České republice.

Základní stavební entitou, se kterou metoda sémantického diferenciálu pracuje, jsou slova. Jak především pochopíme význam slov? Definice pojmu to objasní. Významy slov kódujeme do paměti prostřednictvím pojmů – idejí (mentálních reprezentací). Metoda sémantického diferenciálu je metodou původně vyvinutou k měření právě *konotativního* významu pojmů. Sémantický diferenciál pracuje s bipolárními škálami, kde je každá ohraničena jedním párem kontrárních adjektiv např. (*jednoduchá – složitá*). Pro vhodnou jemnost měřítka se obvykle používá měřítko sedmibodové hodnotící škály. Základní povaha těchto škál je určena empiricky, konkrétní páry adjektiv si vybíráme za zvláštním specifickým výzkumným účelem společně s pojmy – slovy, které mají být dotazovanými posuzovány. Při konstrukci sémantického diferenciálu k výzkumnému účelu je nejdůležitějším krokem výběr pojmů (Gavora, 2000, 20-37).

6.2.1 Vlastní sémantický diferenciál

Původní seznam sémantického diferenciálu podle C. Osgooda obsahuje 50 škál. Je však nutné škály volit podle povahy posuzovaných objektů. Při volbě škál jsem původní seznam vzal do úvahy, ovšem pro hodnocení postojů jsem jej upravil. Vybral jsem 18 různých škál a jednu škálu jsem pro lepší srozumitelnost popsal dvěma substantivy. (Heise, 2013)

Zvolený dvoufaktorový diferenciál posuzuje objekty z hlediska dvou faktorů – hodnocení a energie. Význam pojmů je mapován pomocí sedmibodových škál, které uvozují následující adjektiva, přičemž kladné vlastnosti jsou uvedeny na levé straně a záporné na pravé straně: (Podle slovníku českých antonym)

1. pracovitý vs. líný (faktor energie)
2. veselý vs. smutný (faktor hodnocení)
3. příjemný vs. nepříjemný (faktor hodnocení)
4. klidný vs. divoký (faktor hodnocení)
5. čistotný vs. nečistotný (faktor hodnocení)
6. odvážný vs. zbabělý (faktor hodnocení)
7. poctivý vs. nečestný (faktor hodnocení)
8. abstinent vs. pijan (faktor energie)
9. upřímný vs. falešný (faktor hodnocení)

10. pokorný vs. pyšný (faktor hodnocení)
11. tichý vs. hlučný (faktor hodnocení)
12. zodpovědný vs. lehkovážný (faktor energie)
13. ohleduplný vs. bezohledný (faktor energie)
14. tolerantní vs. netolerantní (faktor energie)
15. přátelský vs. nepřátelský (faktor energie)
16. přístupný vs. nepřístupný (faktor energie)
17. spolehlivý vs. nespolehlivý (faktor energie)
18. pečlivý vs. nepořádný (faktor energie)

U jednotlivých škál je naznačeno, jaký faktor zastupují.

První, nejsilnější faktor je označen (ve shodě s C. Osgoodem) jako faktor hodnocení. Vyjadřuje tedy, jak dalece je posuzovaný objekt osobami vnímán jako "dobrý" nebo "špatný". Na posuzované pojmy respondenti hledí z aspektu jistého subjektivního hodnocení. Faktor hodnocení vystihuje první pocitový postoj k posuzovanému pojmu. Tzn. jak se respondentům líbí. Z původního seznamu přiřadil Osgood tomuto faktoru škály jako dobrý-špatný, čistý-špinavý, příjemný-nepříjemný, sladký-kyselý a další.

Druhý faktor, který je označen jako faktor energie, vypovídá o tom, co Osgoodův faktor potence a aktivity dohromady (analogicky jako mechanická energie = potenciální energie + pohybová energie). Faktor energie tedy vyjadřuje, do jaké míry respondenti chápou pojmy jako "něco" spojeného s námahou, obtížemi, změnami nebo aktivitou. Faktor energie je možno vnímat i z hlediska vynaložené energie, která je potřeba na změnu určitého stavu (Chráška, 2007, 25-39).

Při vyhodnocování dvoufaktorového sémantického diferenciálu je možné postupovat stejnou metodou jako u klasického (tzn. třífaktorového) sémantického diferenciálu. Stejně tak při interpretaci měření výsledků lze postupovat jako u klasického třífaktorové metody.

6.2.2 Přednosti sémantického diferenciálu

Charakteristickou předností metody sémantického diferenciálu se primárně uvádí možnost hlubšího proniknutí do skrytých, individuálních porozumění významů pojmů u lidí. Badatelé se nabízejí řada podnětných výstupů z dat nasbíraných technikou sémantické

diferenciace. Variabilita využití této metody zejména při diferenciaci nejen jednotlivých subjektů, ale i celých skupin zejména v rovině postojů, zcela přesvědčivě hovoří ve prospěch této techniky. Ukázalo se, že sémantický diferenciál je spolehlivým a validním pro mnoho výzkumných účelů. Podle popsaného je pružný a poměrně lehce se dá adaptovat na základě požadavků daných výzkumem. Z nasbíraných dat lze poměrně rychle vytěžit nepřehledné množství výsledků. (Chráska, 2005, s. 82)

6.3 Výběr respondentů a sběr dat

Pro diplomovou práci byla vybrána skupina studentů oboru Sociální pedagogika na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Jedná se o prezenční studenty bakalářského studijního programu Specializace v pedagogice (7502R011) a prezenční studenty navazujícího magisterského studijního programu Pedagogika (7502T011). V rámci obou uvedených studijních programů nabízí fakulta studijní obor Sociální pedagogika, jehož absolventi mohou po úspěšném ukončení studia vykonávat povolání sociálního pracovníka.

Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, se získává odborná způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka mj. vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu.

Skupinu respondentů zmíněného zaměření jsem zvolil proto, že má předpoklady k výkonu práce v sociálních službách a konkrétně se může věnovat zkoumané problematice. Což je na rozdíl od studentů např. chemický, stavebních aj. fakult pochopitelné. Jak se uvádí v předchozím odstavci, důležitým kritériem, je i to, že studenti daného oboru získávají po úspěšném absolvování odbornou kvalifikaci k provádění činnosti sociálního pracovníka a během studia získávají teoretické a odborné poznatky k problematice.

6.4 Realizace výzkumu

Pro potřeby výzkumu jsem zkonstruoval sémantický diferenciál s výběrem vlastních škál, který byl součástí dotazníku předkládaného respondentům. Kromě škál dotazník obsahoval i otázky týkající se osoby respondenta.

Na fakultě jsem dříve úspěšně vystudoval bakalářský stupeň studia a dobré vztahy s vyučujícími a znalost prostředí mi usnadnily komunikaci při zajištění realizace výzkumu. Výzkum proběhl ve čtyřech termínech během února a března 2013, kdy jsem po domluvě se vstřícným pedagogickým pracovníkem dostal možnost předložit dotazník zvolené skupině respondentů, kterou jsem si vybral pro účel diplomové práce. Vyučujícího jsem seznámil se smyslem a cíli výzkumu a dohodl se s ním na možnostech realizace.

Studenti vyplňovali dotazník v rámci seminářů, kde jsem před ně předstoupil, seznámil je s účelem vyplňování a objasnil jim vše potřebné pro správnou realizaci. Studenti pracovali samostatně při vyplňování dotazníku a v případě dotazů nebo nesrozumitelnosti některé části dotazníku jsem byl k dispozici pro její okamžité vyřešení.

Celkový počet respondentů, kteří se zúčastnili výzkumu, je 84. Z nichž 42 účastníků jsou studenti bakalářského stupně. Dalších 42 účastníků výzkumu studuje navazující magisterské studium. Návratnost dotazníků je 100 %, neboť se nenašel nikdo, kdo by odmítl dotazník vyplnit.

V úvodu dotazníku byly zajištěny základní kontaktní položky, které jsem považoval z hlediska potřeb šetření za relevantní. Jsou to následující údaje: pohlaví, typ studia, zda má respondent praxi s prací s imigranty či cizinci a zda chce respondent se věnovat v budoucnu práci zaměřené na imigranty. V záhlaví dotazníku jsem respondenty ujistil, že je dotazník anonymní a že vyplněné údaje poslouží pouze pro statistické zpracování.

6.4.1 Předvýzkum

Před samotnou realizací výzkumu jsem provedl malý předvýzkum, v němž jsem zkoumal, zda je vhodnější umístit nadřazené pojmy nad sérii škál nebo pojmy začlenit do škál (viz ukázka obou členění). Dále mi tento předvýzkum umožnil zjistit to, zda zadané instrukce pro vyplnění dotazníku jsou jasně srozumitelné pro respondenty. Předvýzkum proběhl na začátku února 2013 a zúčastnilo se ho 21 účastníků. Ovšem jednoznačnou odpověď neposkytl, neboť 11 účastníků se vyjádřilo pro to, že se jim lépe vyplňuje verze, v níž je nadřazený pojem umístěný nad škálami a 10 účastníků uvedlo, že se jim lépe vyplňovala verze s pojmy začleněnými ke škálám.

U čtyř účastníků se objevily komplikace se srozumitelností instrukcí pro vyplnění, což mě vedlo k menší úpravě a doplnění informací. Předvýzkum jsem prováděl elektronickou cestou prostřednictvím e-mailu vybrané skupině dobrovolníků, které jsem oslovil

prostřednictvím sociálních sítí a e-mailu. Z 35 lidí mi dotazník v předvýzkumu vyplnilo 21 zájemců.

Při výběru rozčlenění dotazníku jsem přistoupil k verzi s nadřazeným výrazem nad škálami, s nímž jsem se setkal u jiných výzkumů, které využívaly metodu sémantického diferenciálu. Musím však podotknout, že uvedené rozřazení nemusí všem respondentům vyhovovat i přes svou srozumitelnost. Dokonce se mohou hodnoty lišit, pokud by bylo rozřazení pojmů začleněných k jednotlivým škálám.

6.4.2 Zpracování dat

Pro statistické zpracování dotazníků jsem použil program Microsoft Excel. Počet nasbíraných dat vychází z vysbíraných 84 dotazníků, přičemž všechny dotazníky byly svědomitě vyplněny a u žádné položky (škály) jsem nezaznamenal to, že by neměla přiřazenou hodnotu.

Metoda sémantického diferenciálu nabízí poměrně velké množství dat, které je možno dále analyzovat. Zkoumaný vzorek mi poskytl celkem 9 408 dat ke zpracování, přičemž celkové číslo je určeno na základě následující rovnice: [(6 pojmů x 18 škál) + 4 doplňující otázky]

x 84 respondentů.

6.4.3 Zhodnocení práce s metodou sémantického diferenciálu

Při zpracování vlastní verze metody sémantického diferenciálu jsem narážel skoro každý den na nejrůznější obtíže, které jsem se snažil odstraňovat četbou vhodně zvolené literatury. Občas jsem konzultoval své postupy se zkušenějšími lidmi, kteří mi hodnotili můj postup při vytváření škál a to, zda konečná verze je dostatečně validní.

Více než tvorba škál mi činilo problém samotné vyhodnocování výsledků, které bylo pro mě mimořádně náročné. Při vyhodnocování výsledků jsem se musel seznámit s metodami a postupy, které mi do té doby nic neříkaly. Především samotné rozřazování dílčích výsledků zabralo hodně času a námahy.

7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Následující kapitola obsahuje výsledky provedeného výzkumu a jejich interpretaci. První kapitola se věnuje výsledkům pracovních hypotéz a druhá podkapitola výsledkům sémantického diferenciálu, přičemž druhá podkapitola je rozdělena do dvou částí. První se věnuje výsledkům z hlediska dvou faktorů a druhá ověřování hypotéz. Závěrečná podkapitola se zabývá analýzou výsledků průzkumu.

7.1 Pracovní hypotézy

Na základě studování odborné literatury a doporučení zkušenějších výzkumníků, kteří již prováděli kvantitativní výzkumy, jsem formuloval pracovní hypotézy.

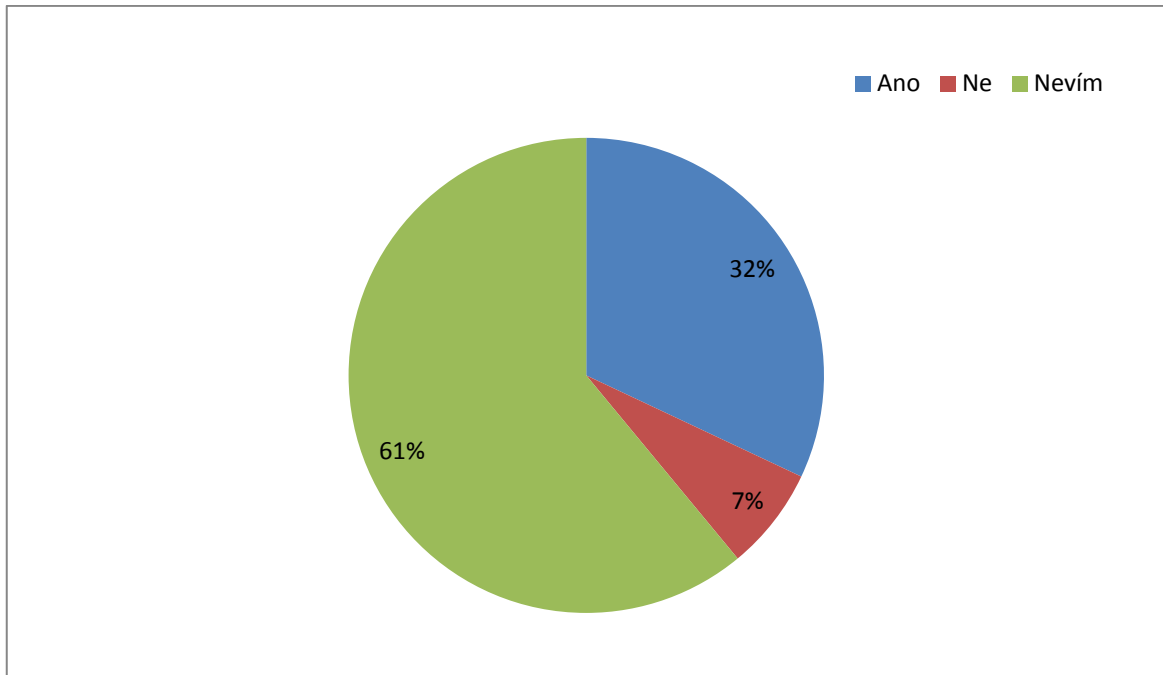
Čtyři formulované pracovní hypotézy, které se pokusím ve výzkumu potvrdit nebo vyvrátit:

1. Více než 80% studentů chce v budoucnu pracovat v sociálních službách.
2. Práci s imigranty se více chtějí věnovat ženy.
3. Více než 45% studentů má praxi v práci s imigranty.
4. Studenti znají nejčastější problémy, které trápí imigranty.

Hypotézy se vyvrátí nebo potvrdí na základě vyplnění a vyhodnocení předloženého dotazníku, který byl součástí dotazníku pro respondenty výzkumu.

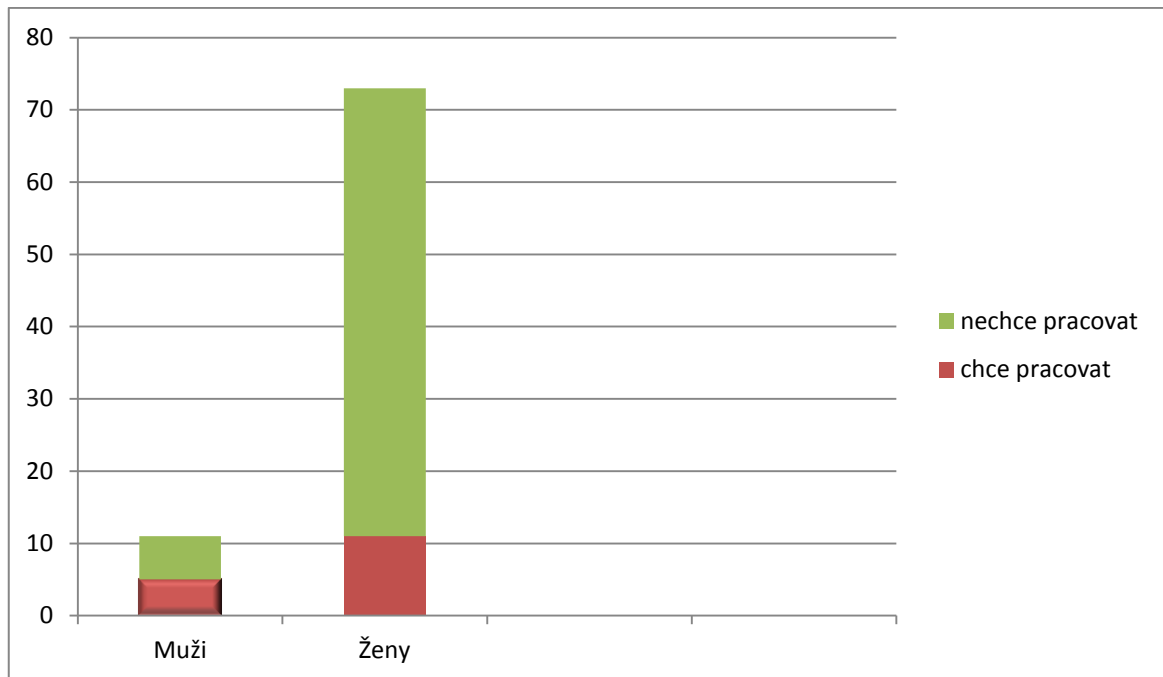
Vyhodnocení výzkumu

V otázce číslo jedna měli respondenti určit, zda se chtějí nadále věnovat sociální práci. Jako pracovní hypotézu bylo určeno, že minimálně 80% z nich odpoví kladně. Tato hypotéza se ovšem nepotvrdila. Jelikož 61% odpovědělo, že neví a 7% ne. Možnost Ano zvolilo 32% respondentů. První hypotézu jsem určil na základě toho, že respondenti mají zájem pracovat v sociální sféře, neboť se rozhodli pro studium, které je k tomu předurčuje a specializuje je na to.

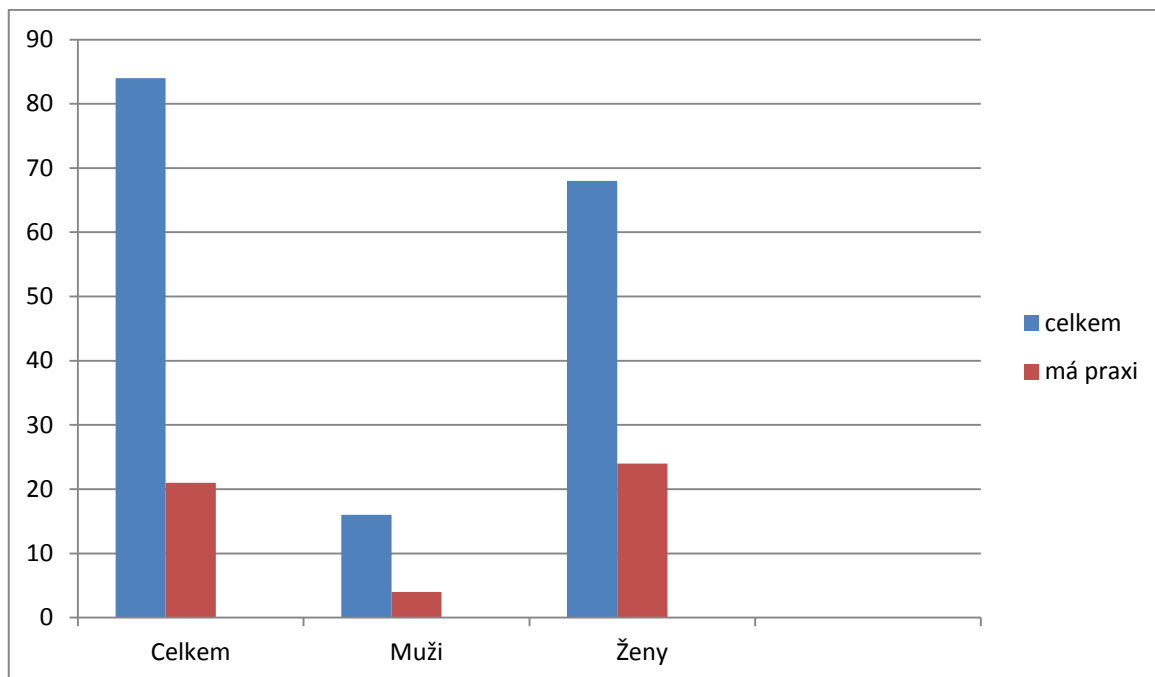
Obr. 3. Odhodlání pracovat v sociálních službách

Další otázka se zabývala tím, jestli se studenti chtějí zabývat prací s imigranty po skončení školní docházky. Pracovní hypotéza byla stanovena, že více se práci s imigranty chtějí věnovat ženy. Protože je dle mého názoru práce s imigranty založena na empatii, porozumění a vcítění se do potřeb klienta více než u jiných odvětví sociální práce, tudíž je žena vhodnějším sociálním pracovníkem. Dotazník vyplnilo 15 mužů a 69 žen. Zájem o práci s imigranty má 5 mužů a 6 žen. Což znamená, že pracovat s imigranty chce 33,3 % mužů a 8,69 % žen. Hypotéza se tedy nepotvrdila.

Obr. 4. Zájem pracovat s imigranty

K otázce, zda mají studenti praxi s imigranty v rámci školy nebo mimoškolní praxe jsem přiřadil hypotézu, že tuto praxi bude mít alespoň 45% studentů. Z 84 studentů jich praxi mělo pouze 28. Což se rovná 33,3%. Hypotéza se tedy nepotvrdila. Absence této praxe by mohla být zapříčiněna nízkým počtem imigrantů ve Zlínském kraji, s tím souvisí i velmi nízký počet zařízení, zabývajících se touto problematikou. V grafu je zanesen jsou zaneseny i rozdíly mezi pohlavím.

Obr. 5. Zkušenost práce s imigranty

Poslední otázka se zabývala alespoň zevrubnou znalostí problematiky imigrantů. Studenti měli napsat alespoň 3 nejčastější problémy, které mohou čerstvé imigranty trápit. Mělo to prověřit, jestli se dokážou trochu vcítit do role imigranta. Otázka nebyla vyplněna u 8 respondentů.

Po kategorizaci obdržených odpovědí vyplynuly nejčastější kategorie: Problémy s řečí, neznalost zákonů, absence známostí a neznalost kultury. S výjimkou 8 vynechaných dotazníků se u všech podařilo napsat 3 konkrétní problémy. Hypotéza se tedy potvrdila. Studenti znají zevrubně nejčastější problémy, se kterými se potýkají imigranti.

Mezi další výsledky dotazníku patří, že studenti vnímají výuku týkající se imigrantů jako nedostatečnou.

7.2 Vyhodnocení sémantického diferenciálu

Vyhodnocení sémantického diferenciálu je rozděleno na dvě části. První část představuje výsledky z hlediska dvou faktorů – hodnocení a energie. Na základě nichž jsou národnosti seřazeny od nejvíce negativní po nejvíce pozitivní. Druhá část se věnuje vyhodnocení z hlediska respondentů. Což představuje ověřování jednotlivých hypotéz.

7.2.1 Výsledky z hlediska faktorů

Pořadí národností podle faktoru hodnocení:

Tab. 1. Pořadí národností podle faktoru hodnocení

Národnost	Faktor hodnocení	Faktor energie
Ukrajinci	4,25	4,72
Poláci	4,08	3,88
Rusové	4,05	4,19
Slováci	3,75	4,02
Němci	3,69	3,84
Vietnamci	3,26	3,66

Z tabulky lze zjistit, že se hodnoty pohybují v rozmezí 3,26 až 4,25, což značí velmi rovnoměrné rozdělení. Nejpozitivněji hodnocenou národností imigrantů jsou Vietnamci, o nichž mají respondenti nejprůzračnější mínění, což zřejmě vyplývá z toho, že se respondenti setkávají s touto skupinou běžně při obchodním styku. Nejhorší při hodnocení dopadli Ukrajinci. V tabulce si můžeme všimnout dvou skupin s velmi blízkým hodnocením. První skupinu tvoří Poláci a Rusové, druhou pak Slováci a Němci. U Slováků jsem předpokládal pozitivnější hodnocení, neboť v regionu, který přímo sousedí se Slovenskem, jsou vztahy s našimi východními sousedy intenzivnější a obyvatelé se k nim staví pozitivněji.

Tab. 2. Pořadí národností podle faktoru energie

Národnost	Faktor hodnocení	Faktor energie
Ukrajinci	4,25	4,72
Rusové	4,05	4,19
Slováci	3,75	4,02
Poláci	4,08	3,88
Němci	3,69	3,84
Vietnamci	3,26	3,66

Z tabulky vyplývá, že nejbližší mají k sobě z hlediska faktoru energie Poláci a Němci. Nejlépe v hodnocení dopadli opět Vietnamci, které považují v tomto ohledu respondenti za nejvíce flexibilní a aktivní. Poté následují skupiny imigrantů z EU, přičemž hodnocení Slováků se nachází ve středu škály a respondenti jim tak celkově nepřisoudili pozitivní ani negativní vlastnosti. Nejhorší dopadli imigranti z východní Evropy. Přičemž vnímání Ukrajinců je ještě více negativní v tomto ohledu než při jejich posuzování z faktoru hodnocení. Respondenti Ukrajince považují za nejméně flexibilní a aktivní. Rozdíl mezi nejlépe a nejhorší hodnocenou skupinou činí 1,06 bodu.

7.2.2 Výsledky z hlediska respondentů

V další části se dostávám k vyhodnocení hypotéz z hlediska respondentů. Při sledování rozdílů mezi jednotlivými kategoriemi respondentů budu vycházet z výsledků recepce každé jednotlivé národnosti imigrantů. Zajímá mě rozdílnost mezi studenty bakalářského a navazujícího magisterského studia, respondentů s praxí a bez praxe, a také rozdílnost mezi skupinou respondentů, kteří se chtějí věnovat v budoucnosti (např. po dostudování) sociální práci s imigranty nebo se nechtějí věnovat této problematice.

Ověření hypotézy H1:

U prvního ověřování hypotézy uvedu kompletní popis výpočtu a ověření dané hypotézy prostřednictvím výsledků z jednotlivých škál faktoru hodnocení. Pro názorný příklad jsem si zvolil skupinu imigrantů ze Slovenska. Při vyhodnocování dalších hypotéz bude v tabulkách uvedenou shrnutí výsledků jednotlivých faktorů v rámci všech národností.

H1: Imigranti budou vnímáni rozdílně studenty bakalářského a magisterského studia.

Vztah: hodnocení - studium

Slováci:

Tab. 3. Faktor hodnocení u Slováků

	Průměr C1	Průměr C2	Průměr C3	Průměr C4	Průměr C5
Studenti Bc.	3,17	3,51	3,82	3,10	3,69
Studenti Mgr.	3,33	3,65	3,68	3,06	4,47
	Průměr C6	Průměr C7	Průměr C8	Průměr C9	Celkové hodnocení
Studenti Bc.	3,89	3,30	4,37	3,73	3,62
Studenti Mgr.	4,51	4,36	3,95	3,91	3,88

Tabulka ukazuje výpočet průměrných hodnot ze všech škál faktoru hodnocení u Slováků. Celkové průměrné skóre se na první pohled dost podobá. Ovšem z hlediska statistiky není mezi výsledky statisticky významný rozdíl, aby se dalo na jeho základě říci, že studenti bakalářského studia zaujímají výrazně pozitivnější postoje k imigrantům ze Slovenska než studenti navazujícího magisterského studia.

Tabulka zobrazuje výpočet Chí-kvadrátu pro Slováky:

$$\text{Vzorec: } (P-O)^2/O=x^2$$

Tab. 4. Chí-kvadrát pro Slováky

	P	O	Chí-kvadrát
Studenti Bc.	3,62	3,75	-0,0045
Studenti Mgr.	3,88	3,75	0,0045
celkem	7,5	7,5	0

Tabulka četnosti má v tomto případě jeden stupeň volnosti, kritická hodnota pro hladinu významnosti 0,05 je $\chi^2_{0,05(1)}=3,841$

$$0 < 3,841$$

Přijímáme hypotézu H_0 .

Shrnutí výsledků faktoru hodnocení u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda respondenti studují bakalářské nebo magisterské studium:

Tab. 5. Faktor hodnocení H1

	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Rusové	Ukrajinci	Průměrné hodnocení
Studenti Bc.	3,62	3,21	3,96	5,21	3,45	3,32	3,8
Studenti Mgr.	3,88	4,12	4,19	4,83	3,63	3,7	4,06

Výsledky Chí-kvadrátu jednotlivých národností vzhledem k typu studia:

Statistické hypotézy

H_0 : Naměřené hodnoty jsou pro obě skupiny stejné

H_A : Naměřené hodnoty jsou rozdílné.

Výsledky Chí-kvadrátu(χ^2)faktoru hodnocení u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda respondent studuje bakalářské nebo navazující magisterské studium:

Tab. 6. Chí-kvadrát H1

Národnost	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Rusové	Ukrajinci
Výsledky	0,013	0,407	0,026	0,512	0,346	0,126

Průměrná hodnota všech hodnot Chí-kvadrátu: 0,236

Kritická hodnota $3.841 > x^2$

Hypotéza H1 se nepotvrdila. Test neprokázal statisticky významný rozdíl mezi naměřenými hodnotami. Přijímáme hypotézu H₀.

Ověření hypotézy H2:

H2: Imigranti budou lépe vnímáni studenty, kteří se již s imigranty při praxi setkali.

Vztah: hodnocení - zkušenost

Statistické hypotézy:

H₀: Naměřené hodnoty jsou stejné.

H_a: Mezi naměřenými hodnotami jsou statisticky významné rozdíly.

Shrnutí výsledků faktoru hodnocení u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda mají respondenti praxi nebo nemají praxi s imigranty:

Tab. 7. Faktor hodnocení H2

	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Rusové	Ukrajinci	Průměrné hodnocení
Mají praxi	2,86	3,34	3,31	3,37	4,12	4,5	3,58
Nemají praxi	2,64	3,22	3,19	3,62	3,73	3,7	3,35

Tabulka představuje výsledné hodnoty vzhledem k faktoru hodnocení a tomu, zda mají respondenti praxi s imigranty nebo nemají. Třebaže se neprokázal statisticky významný rozdíl mezi skupinami respondentů, lze si všimnout, že respondenti bez praxe zaujímají k vybraným imigrantům pozitivnější postoje. Výjimku v tomto aspektu tvoří jen Vietnamci.

Výsledky Chí-kvadrátu faktoru hodnocení jednotlivých národností vzhledem k tomu, zda respondent má či nemá praxi s imigranty

Tab. 8. Chí-kvadrát H2

Národnost	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Rusové	Ukrajinci
Výsledky	0,013	0,986	0,457	0,843	0,983	1,234

Průměrná hodnota Chí-kvadrátu: 0,752

Kritická hodnota $3.841 > x^2$

Hypotéza se nepotvrdila. Přijímáme hypotézu H_0 .

Ověření Hypotézy H3:

H3: Imigranti budou lépe vnímáni studenty, kteří mají v úmyslu s nimi v budoucnu pracovat.

Vztah: hodnocení - praxe

Statistické hypotézy:

H_0 : Naměřené hodnoty jsou stejné.

H_a : Naměřené hodnoty jsou rozdílné.

Shrnutí výsledků faktoru hodnocení u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda se respondenti chtějí nebo nechtějí v budoucnu věnovat sociální práci s imigranty:

Tab. 9. Faktor hodnocení H3

	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové	Průměr
Chtějí pracovat	2,65	3,16	2,97	2,54	4,13	4,82	3,378
Nechtějí pracovat	3,54	3,81	4,25	2,93	4,52	4,19	3,87

Tabulka uvádí výsledné hodnoty faktoru hodnocení a tím, jestli chtějí respondenti v budoucnu pracovat s imigranty nebo nechtějí. V tabulce lze vidět, že respondenti, kteří by se chtěli věnovat v budoucnosti sociální práci s imigranty, vykazují pozitivnější (nižší) hodnoty vůči skupinám imigrantů kromě Rusů. Třebaže byl u Slováků a Poláků prokázán statisticky významný rozdíl v jejich vnímání studenty, tak z celkového hlediska nebyl významný statistický rozdíl potvrzen.

Výsledky Chí-kvadrátu faktoru hodnocení u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda se respondenti chtějí nebo nechtějí v budoucnu věnovat sociální práci s imigranty

Tab. 10. Chí-kvadrát H3

Národnost	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové
Výsledky	1,237	0,862	1,467	1,124	0,724	0,764

Průměrná hodnota: 1,029

Kritická hodnota $3.841 > x^2$

Hypotéza H3 se nepotvrdila. Test neprokázal statisticky významný rozdíl mezi naměřenými hodnotami. Přijímáme hypotézu H_0 .

Ověření hypotézy H4:

H4: Imigranti budou vnímáni jako více přizpůsobiví u studentů magisterského studia.

Vztah: energie - studium

Statistické hypotézy:

H_0 : Vnímání je u magistrů i bakalářů stejné.

H_a : Vnímání je rozdílné.

Shrnutí výsledků faktoru energie u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda respondent studuje bakalářské nebo navazující magisterské studium:

Tab. 11. Faktor energie H4

	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové	Průměr
Studenti Bc..	4,65	3,37	3,95	3,67	2,95	4,18	4,20
Studenti Mgr.	3,75	4,12	4,24	3,82	3,52	3,46	4,64

Tabulka nám demonstruje vztah mezi faktorem energie a tím, jak hodnotí skupiny imigrantů jednotliví respondenti podle toho, zda studují bakalářské nebo navazující magisterské studium. Z tabulky je patrné, že studenti bakalářského stupně hodnotí mírně pozitivněji skupiny imigrantů, ovšem výsledné hodnoty nepotvrdily významný statistický rozdíl. Nemusí být tedy pravda to, že čím déle respondent studuje a zabývá se sociální problematikou, bude mít pozitivnější hodnocení.

Výsledky Chí-kvadrátu (χ^2)faktoru energie u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda respondent studuje bakalářské nebo navazující magisterské studium:

Tab. 12. Chí-kvadrát H4

Národnost	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové
Výsledky	1,265	1,149	1,472	0,831	1,167	0,873

Průměrná hodnota: 1,126

Kritická hodnota $3.841 > \chi^2$

Hypotéza H4 se nepotvrdila. Test neprokázal statisticky významný rozdíl mezi naměřenými hodnotami. Přijímáme hypotézu H_0 .

Ověření hypotézy H5:

H5: Imigranti budou podle studentů s praxí přizpůsobivější.

Vztah: energie - zkušenost

Statistické hypotézy:

H_0 : Vnímání je u magistrů i bakalářů stejné.

H_a : Vnímání je rozdílné.

Shrnutí výsledků faktoru energie u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda mají respondenti praxi nebo nemají praxi s imigranty:

Tab. 13. Faktor energie H5

	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové	Průměr
Mají praxi	4,22	3,52	3,80	3,91	3,44	3,82	3,79
Nemají praxi	4,05	4,33	4,29	3,70	4,33	4,45	4,19

V tabulce je zpracováno hodnocení skupin imigrantů z pohledu respondentů, kteří již mají praxi nebo nemají praxi s imigranty. Z tabulky vyplývá, že celková míra je vyšší u skupiny, která nechce pracovat s imigranty, což znamená, že respondenti s praxí vnímají pozitivněji skupiny imigrantů z hlediska faktoru energie. Zajímavým zjištěním je to, že v hypotéze č. 2 naopak respondenti s praxí měli ve faktoru hodnocení celkově opačné skóre. Přesto nebyl prokázán statisticky významný rozdíl mezi oběma skupinami a hypotéza se nepotvrdila.

Výsledky Chí-kvadrátu faktoru energie u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda mají respondenti praxi nebo nemají praxi s imigranty::

Tab. 14. Chí-kvadrát H5

Národnost	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové
Výsledky	0,687	1,129	1,671	1,234	0,988	1,675

Průměrná hodnota: 1,230

Hypotéza H5 se nepotvrdila. Test neprokázal statisticky významný rozdíl mezi naměřenými hodnotami. Přijímáme hypotézu H_0 .

Ověření hypotézy H6:

H6: Imigranti budou podle studentů, kteří se mají v budoucnu v úmyslu věnovat této problematice, vnímání jako přízpusobivější.

Vztah: energie - praxe

Statistické hypotézy:

H_0 : Vnímání je u magistrů i bakalářů stejné.

H_a : Vnímání je rozdílné.

Shrnutí výsledků faktoru energie u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda se respondenti chtějí nebo nechtějí v budoucnu věnovat sociální práci s imigranty:

Tab. 15. Faktor energie H_6

	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové	Průměr
Chtějí pracovat	3,44	3,96	3,78	4,17	4,07	5,05	4,08
Nechtějí pracovat	4,33	4,20	3,90	4,38	4,27	3,87	4,16

Tabulka zachycuje hodnocení skupin imigrantů z hlediska faktoru energie a toho, zda se chtějí věnovat v budoucnosti sociální práci s imigranty nebo nechtějí. Celková míra ukazuje, že pozitivnější postoje zauímají respondenti, kteří by se chtěli věnovat práci s imigranty. Výjimku tvoří skupina Rusů, u níž se dokonce potvrdila hypotéza, a prokázal se statisticky významný rozdíl, ovšem u ostatních hodnocení nic takového test neprokázal a statisticky významný rozdíl nebyl prokázán. Výsledky odpovídají i faktoru hodnocení, kdy rovněž respondenti, kteří chtějí v budoucnosti pracovat s imigranty, zauímají pozitivnější postoje.

Výsledky Chí-kvadrátu faktoru energie u národností imigrantů vzhledem k tomu, zda se respondenti chtějí nebo nechtějí v budoucnu věnovat sociální práci s imigranty::

Tab. 16. Chí-kvadrát H_6

Národnost	Slováci	Němci	Poláci	Vietnamci	Ukrajinci	Rusové
Výsledky	1,923	1,240	0,675	0,513	0,240	1,761

Průměrná hodnota: 1,059

Hypotéza H_6 se nepotvrdila. Test neprokázal statisticky významný rozdíl mezi naměřenými hodnotami. Přijímáme hypotézu H_0 .

7.3 Analýza výsledků průzkumu

Průzkumu se zúčastnilo 84 respondentů, z nichž 69 ženského pohlaví a 15 je mužského pohlaví. Na dotaz kolik respondentů má již praxi se sociálními službami pro imigranty, odpovědělo 56 respondentů negativně a pouze 28 jedinci odpověděli pozitivně. Výše uvedený fakt lze přisoudit nízkému počtu cizinců ve Zlínském kraji, v němž žilo k 31. 12. 2011 8 009 cizinců. Ve Zlínském kraji žije druhý nejmenší počet cizinců ze všech krajů České republiky. Méně cizinců evidují už jen v kraji Vysočina. Ovšem to neznámá, že by studenti neměli kde sbírat praktické zkušenosti, neboť mají často praxi mimo své bydliště nebo město, v němž studují.

Ze zkoumaných 6 národností žije ve Zlínském kraji nejvíce cizinců Slováků – 3 355, Ukrajinců – 1 037 a Vietnamců – 841. Počty dalších národností nejsou nikterak velké. Poláci – 325, Rusové – 244 a Němci – 212. Jedinou organizací ve Zlínském kraji, která se věnuje imigrantům, je Centrum na podporu integrace sídlící ve Zlíně.

Relativně nízký počet imigrantů na území kraje způsobuje i to, že budoucí sociální pracovníci nemají možnost získat praxi při řešení problémů spojených s imigranty a cizinci obecně.

Ve výzkumu se vyjádřilo 31 respondentů z 84, že by se chtělo v budoucnu věnovat práci s imigranty a pomáhat jim při integrování do české společnosti. Z nichž 15 respondentů studuje bakalářské studium a 16 respondentů magisterské studium.

Nevýhodou výzkumné skupiny je lokalita, v níž byl průzkum prováděn. Tím, že se ve Zlínském kraji vyskytuje málo imigrantů, nemá většina respondentů ze zkoumaného vzorku dostatečné zkušenosti s jednotlivými národnostmi a imigranty. Zejména respondenti žijící v regionu nemají příliš příležitostí k seznámení s problémy imigrantů. Z této nevýhody se dá usuzovat, že většina respondentů volila své odpovědi neutrálně, a proto odpovědi oscilují kolem středové hodnoty na škále.

Přínos výzkumu a diplomové práce spatřuji v získání dat a tom, že jsem mohl získat praktickou zkušenost s kvantitativním výzkumem a metodou sémantického diferenciatu. Rovněž respondenti měli možnost vyplňovat škály a případně se inspirovat pro výzkum pro vlastní závěrečnou práci. Pro praxi bych doporučil, aby měli studenti větší možnost se setkávat v rámci svého studia s imigranty a získali lepší představu a utvořili si konkrétnější názory na skupiny imigrantů pobývajících na našem území. Tuto možnost by měla

zprostředkovat vysoká škola prostřednictvím workshopů, exkurzí, zajímavých seminářů či přednášek, na nichž by se podíleli právě imigranti pobývající na území kraje, ne-li celé republiky. Zjistit aktuální problémy, s nimiž se v každodenním životě příslušníci jiných národností, kteří u nás dlouhodobě pobývají, považují za přínosné nejen v rámci studia. Navázání nových kontaktů a oboustranného zájmu o věc může vést k vytvoření lepšího společenského klimatu.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé diplomové práce bylo analyzování postojů současných studentů oboru Sociální pedagogika na fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Konkrétně jejich postojů na nejpočetnější skupiny imigrantů v České republice.

V teoretické části jsem popsal základní pojmy související s vybraným tématem. Zaměřil jsem se na popis práce sociálního pracovníka s imigranty a na koncepty a přístupy, jež jsou využívány v praxi při integraci imigrantů do společnosti. Následovalo seznámení s aktuálním počtem cizinců a imigrantů v České republice a významnou část teoretické části tvoří seznámení s pojmy postoje, předsudky a stereotypy. Přičemž na postoje a metody jejich měření, je kladen v teoretické části větší důraz, neboť na ně navazuje praktická část s výzkumnou částí.

Přínos z teoretické části lze spatřovat ve specializaci na zvolenou skupinu odborníků, jejichž práci se snažím popsat ze společenského hlediska s důrazem na praktickou stránku a přínosy jejich práce. Rovněž uvádím přehled základních pojmů psychologie s důrazem na praktickou stránku měření postojů, což úzce souvisí s první kapitolou. Vytvořený přehled informací mohou využít studenti nebo neodborná veřejnost, kteří se zabývají danou problematikou.

V praktické části jsem si vymezil za cíl zjistit, zda se liší postoje studentů bakalářského stupně oboru Sociální pedagogika na nejpočetnější skupiny imigrantů v České republice od postojů studentů navazujícího magisterského stupně téhož oboru. Zjišťoval jsem rovněž, kolik respondentů z celkového počtu 84, projevuje zájem o sociální práci věnovanou imigrantům. Možnosti uplatnění absolventů oboru jsou mnohem širší, než pouze specifikace na práci s imigranty. Absolventi mohou po úspěšném ukončení studia pracovat např. se seniory, sociálně slabými skupinami, jako samostatní sociální pracovníci, sociální pracovníci - asistenti pro streetwork, zajišťovat odborné sociálně pedagogické činnosti nebo pracovat v dětských domovech atd. Zájem o sociální práci s imigranty projevilo v dotazníku 31 respondentů – 15 studentů bakalářského stupně a 16 studentů navazujícího magisterského stupně. Následně jsem porovnával postoje těch, kteří by se chtěli věnovat práci s imigranty po dokončení studia a ti, kteří o tuto sféru nejeví zájem.

Praktická část se věnuje popisu výzkumu, výběru respondentů, sběru dat, realizaci výzkumu, stanovení hypotéz a interpretaci zjištěných výsledků. Důraz je kladen i na objasnění výběru sémantického diferenciálu jako metody, pomocí níž byl výzkum

zprostředkovan. Malé seznámení s vybranou metodou jsem již provedl v rámci teoretické části, v empirické části ji však více specifikuji.

Informace zjištěné výzkumem nepotvrzují mé předpoklady o tom, že studenti navazujícího magisterského studia budou pozitivněji hodnotit imigranty oproti studentům bakalářského stupně. Rovněž se ani nepotvrdila domněnka, že studenti, kteří by se chtěli v budoucnosti věnovat sociální práci s imigranty, mají výrazně pozitivnější postoje k imigrantům.

Výsledky výzkumu přinesly zjištění, že nezáleží na tom, zda respondent studuje bakalářské nebo navazující magisterské studium oboru Sociální pedagogika, neboť postoje mají na imigranty obě skupiny přibližně stejné a hodnoty se pohybují kolem středové hodnoty na škále, tudíž žádné výrazné odchylky jsem nezaznamenal. Příčinu proč výsledky ukazují na neutrálnější hodnocení, vidím v tom, že studenti nemají dostatečné možnosti se setkávat s cizinci a imigranty žijícími a působícími v dané lokalitě. Rovněž příkládám neutrálnější hodnocení i nízkému počtu imigrantů ve Zlínském kraji, což s tím souvisí. Dalším důvod lze hledat v tom, že studenti se během svého studia zaměřují na obecnou rovinu sociálních služeb a nijak zvlášť se nesespecializují.

Přínos z praktické části vidím v realizaci průzkumu a poukázání na neutrálnost postojů způsobenou malým počtem imigrantů v kraji. Pro praxi bych doporučil, aby měli studenti větší možnost se setkávat v rámci svého studia s imigranty. Čímž by si utvořili konkrétnější názory na skupiny imigrantů pobývajících v dané lokalitě. Realizaci této možnost spatřuji v tom, že by vysoká škola (resp. fakulta) uskutečňovala pro své studenty workshopy, exkurze, konference, zajímavé semináře či přednášky s příslušníky jiných států, kteří pobývají dlouhodobě na našem území a dané lokalitě. Což by studentům přiblížilo aktuální problémy, s nimiž se v každodenním životě tyto osoby setkávají a sami studenti by se pak mohli podílet na integraci nebo participaci imigrantů do společnosti. V neposlední řadě by bylo přínosem takových akcí navázání nových kontaktů.

Výsledky diplomové práce mohou posloužit studentům, sociálním pracovníkům, imigrantům nebo zájemcům z řad veřejnosti a danou problematiku jako podklad pro hledání nových možností při integraci imigrantů. Výsledky výzkumu mohou studentům posloužit jako doplňující zdroj při studiu a jako praktický příklad použití sémantického diferenciálu v prostředí českých vysokých škol. Sociální pracovníci na základě poznatků mohou iniciovat a snažit se zprostředkovat setkání vysokoškoláků s cizinci/imigranty a

poskytnout jim praktický rámec k výuce daného tématu. Stejně iniciativy lze vyvolat i v řadách veřejnosti, případně samostatných imigrantů, kteří budou chtít zlepšit pohled na ně.

Rovněž může práce být inspirativní pro vyučující ze škol (SŠ a VŠ), které se zaměřují na výuku multikulturalismu a sociálních věd, a zároveň škola působí v kraji či lokalitě, kde nemají studenti mnoho prostoru k setkávání s imigranty a tvorbě osobních postojů a názorů na tuto skupinu části obyvatel naší republiky. Vyučující ze škol mohou na základě zjištěných výsledků upravit svou výuku, motivovat své studenty k získání praxe, diplomová práce jim může posloužit jako praktická pedagogická pomůcka.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**Monografické publikace:**

- [1] ALLPORT, G. (2004). *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 612 s. ISBN: 80-7260-125-3
- [2] BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. (2005). *Od multikulturalismu k občanské integraci. Změny v západoevropských politikách integrace přistěhovalců*. In *Dilemata občanské společnosti*. 312 s. ISBN 978-80-7367-815-9.
- [3] BITTNEROVA, MORAVCOVA (2011):*Etnické komunity: Integrace, identita*,FHS UK, Praha
- [4] BRNULA, P. (2012). *Sociální práce*. Bratislava: IRIS, 264 s. ISBN: 808610382X.
- [5] DERMAN-SPARKS, L. (1999). *Anti-bias kurikulum*, překlad Marta Vančurová. Praha: Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea ve spolupráci s nadací EGEM, 102 s.
- [6] DRBOHLAV, D. (2012). *Migrace a (i)migranti v Česku: kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 207 s. ISBN 978-80-7419-039-1.
- [7] GAVORA, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [8] HAYES, N. (2003). *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 166 s. ISBN 80-7178-763-9.
- [9] HNILICA, K. (2010). *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 207 s. ISBN 978-80-246-1776-3.
- [10] CHRÁSKA, M. (2005). *Hypotézy a jejich ověřování v klasických pedagogických výzkumech*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 61 s.. ISBN 80-7220-253-7.
- [11] CHRÁSKA, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [12] KLVÁŇOVÁ, R. (2007). *Migranti náš nutí k přehodnocení vlastních norem chování*. *Sociální práce/Sociálna práca*. 2/2007, s. 14-16. ISSN 1213-6204
- [13] LEONTIYEVA, Y. (2009). *Postoje k imigrantům*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 121 s. ISBN 978-80-7330-173-6.
- [14] MATOUŠEK, O. (2008). *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

- [15] NAKONEČNÝ, M. (2009). *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- [16] NAKONEČNÝ, M. (2003). *Úvod do psychologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2003, 507 s. ISBN 80-200-0993-0.
- [17] NOVÁK, T. (2002). *O předsudcích*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 106 s. ISBN 80-7239-121-6.
- [18] OECD (2013). *International Migration Outlook 2013*. OECD, 419 s. ISBN: 9789264200159
- [19] OSGOOD, Charles E. – SUCI, George J. - TANNENBAUM, Percy H. *Theme a surement of meaning*. Urbana: University of Illinois Press, 1957. ISBN 0-252-74539-6.
- [20] PELIKÁN, J. (2004). *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Dotisk 1. vydání. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-569-8.
- [21] PRŮCHA, J. (2007). *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 220 s. ISBN 978-80-7367-709-1.
- [22] PUNCH, K. (2008). *Základy kvantitativního šetření*. Vyd. 1. Praha: Portál, 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9.
- [23] SKALKOVÁ, J. (2007). *Interkulturní komunikace umožňuje efektivnější dorozumívání s cizinci*. Sociální práce/Sociálna práca. 2/2007, s. 38-4é. ISSN 1213-6204
- [24] SMÉKAL, V. (2004). *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí*. 2. opr. vyd. Brno: Barrister&Principal, 523 s. ISBN 8086598659.
- [25] *Slovník českých synonym a antonym*. Vyd. 2. Brno: Lingea, 2012, 592 s. ISBN 978-80-87471-40-1.
- [26] ŠIŠKOVÁ, T. (2001). *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 188 s. ISBN 80-7178-648-9.
- [27] ŠIŠKOVÁ, T. (2008). *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.
- [28] VODIČKOVÁ, L. a kol. (2002). *Kvantitativní a kvalitativní výzkum v psychologii*. 1. vyd. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 175 listů. ISBN 80-86174-03-4.
- [29] *Zákon o sociálních službách*. Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 1.11.2013.

Internetové zdroje:

- [30] HEISE, R. Davis. The Semantic Differential and Attitude Research. [online]. [cit. 8. 3. 2013] Dostupné z: <<http://www.indiana.edu/~socpsy/papers/AttMeasure/attitude.htm>>
- [31] *Počet cizinců / ČSÚ.* [online]. [cit. 26. 3. 2013] Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001#.UWBMqlHYXzo>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Vývoj počtu cizinců s pobyty trvalými a dlouhodobými pobyty nad 90 dní v ČR..	11
Obr. 2 Nejčastější státní občanství cizinců v krajích ČR.....	13
Obr. 3. Odhodlání pracovat v sociálních službách	39
Obr. 4. Zájem pracovat s imigranty	40
Obr. 5. Zkušenost práce s imigranty	41

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Pořadí národností podle faktoru hodnocení.....	42
Tab. 2. Pořadí národností podle faktoru energie.....	42
Tab. 3. Faktor hodnocení u Slováků	43
Tab. 4. Chí-kvadrát pro Slováky	44
Tab. 5. Faktor hodnocení H1	44
Tab. 6. Chí-kvadrát H1	44
Tab. 7. Faktor hodnocení H2	45
Tab. 8. Chí-kvadrát H2	46
Tab. 9. Faktor hodnocení H3	46
Tab. 10. Chí-kvadrát H3	47
Tab. 11. Faktor energie H4	47
Tab. 12. Chí-kvadrát H4	48
Tab. 13. Faktor energie H5	49
Tab. 14. Chí-kvadrát H5	49
Tab. 15. Faktor energie H6	50
Tab. 16. Chí-kvadrát H6	50

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AOP	Asociace občanských poraden
CPIC	Centrech na podporu integrace cizinců
EU	Evropská unie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NMgr.	Navazující magisterské studium